

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 14, Issue: 1, February 2022

www.historystudies.net

ATATÜRK DÖNEMİNDE BOLU'DA CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI (1925-1938)

*Republic Day Celebrations in Bolu in the Period of Atatürk
(1925-1938)*

Doç. Dr. Erol Evcin

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

evcin.erol@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2433-5134

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 11.10.2021
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 04.01.2022
DOI Number : 10.9737/hist.2021.1073

Atıf – Citation:

Erol Evcin, "Atatürk Döneminde
Bolu'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925-1938)",
History Studies, 14/1, Şubat 2022, s. 73-104.

ATATÜRK DÖNEMİNDE BOLU'DA CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI (1925-1938)

Republic Day Celebrations in Bolu in the Period of Atatürk (1925-1938)

Doç. Dr. Erol Evcin

Öz

Halkın devlet idaresinde kayıtsız şartsız hâkimiyetini esas alan cumhuriyet rejimi Türkiye’de meşakkatli bir sürecin sonucunda ilan edilebilmiştir. 29 Ekim 1923’te cumhuriyetin ilanı, Osmanlı Devleti’nde 1876’da ilan edilen meşrutiyet ile halkın idaredeki hâkimiyet hakkını ele almaya başlaması sürecinin bir gelişim ve olgunlaşma merhalesini teşkil etmiştir. Özellikle Millî Mücadele dönemindeki olayların cumhuriyetin ilanına giden nihai kararda büyük ölçüde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu rejim değişikliği ile Türkiye’de siyasal alanda köklü bir değişim ve dönüşüm söz konusu olmuştur.

Bu çalışma münasebetiyle Atatürk döneminde Bolu merkezi ile Düzce, Gerede, Mudurnu ve Göynük ilçelerinde yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları özgün bilgi ve belgeler ışığında incelenmiştir. Bolu halkı; idari ve askerî erkânı, genci yaşlısı, kadını erkeği, öğrencisi öğretmeni, esnafı ve memuru ile bu etkinliklerde hazır bulunmuştur. Cumhuriyet Bayramı’nın Bolu’da her geçen sene daha büyük bir coşku ve heyecan ile kutlandığı görülmektedir. Bu vesileyle Bolu halkı milletin kurtuluşu ve yeni devletin kuruluşu hususunda oynadığı rol nedeniyle Cumhur reisi Gazi Mustafa Kemal’e bağlılığını, devletin istikbali hususunda da cumhuriyet rejimine güvenini dile getirmiştir. Çalışma kapsamında Türkiye ve Türk milleti için önem arz eden millî bir motivasyon kaynağı olarak Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına Anadolu’daki bir şehirden bakılarak halkın yeni rejime ve bu rejimin kazandırdıklarına ilişkin düşünceleri de yansıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Atatürk Dönemi, Millî Bayramlar, Cumhuriyet Bayramı, Bolu

Abstract

The republican regime, based on the unconditional dominance of the people in the state administration, could be declared in Turkey as a result of a grueling process. The proclamation of the republic on October 29, 1923, constituted a stage of development and maturation in the process of the Ottoman Empire's constitutionalism declared in 1876, and the beginning of the people's right of dominance in the administration. It is understood that the events during the Turkish National Struggle period were largely influential in the final decision leading to the proclamation of the republic. With this regime change, there has been a radical change and transformation in the political field in Turkey.

In connection with this study, Republic Day celebrations held in Bolu center and Düzce, Gerede, Mudurnu and Göynük districts during the Atatürk period were examined with original information and documents. The people of Bolu; administrative and military personnel, young and old, women, men, students, teachers, shopkeepers and civil servants were present at these events. It is seen that Republic Day is celebrated with greater enthusiasm and excitement in Bolu every year. On this occasion, the people of Bolu expressed their loyalty to the President of the Republic, Gazi Mustafa Kemal, due to the role he played in the liberation of the nation and the establishment of the new state, and their trust in the republican regime in the future of the state. Within the scope of the study, the Republic Day celebrations, as a national motivation source that is important for Turkey and the Turkish nation, were looked at from a city in Anatolia and tried to reflect the thoughts of the people about the new regime and what this regime brought.

Keywords: Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Atatürk Period, National Holidays, Republic Day, Bolu

Giriş

Devlet idaresinde halkın kayıtsız ve şartsız olarak hâkimiyetini esas alan cumhuriyet rejimi Türkiye'de meşakkatli bir sürecin sonucunda ilan edilebilmiştir. Fransız İhtilali sonrasında Osmanlı Devleti'ni de etkisi altına alan milliyetçilik akımları çerçevesinde Türklerin de millî kimlikleri üzerinde düşünmek, araştırmak ve devlet idaresini bu anlayış doğrultusunda şekillendirmek üzere yeni arayışlar içine girdiğini görüyoruz. Bu şekilde millî lisan ve tarih ile vatan ve millet ortak paydasında birleşen millî devlet anlayışı Jön Türkler ile güçlenmeye başlamıştır. Bu anlayış ülkede demokratikleşme sürecinin itici gücü hâline gelmiştir. 1876'da Kanun-ı Esasi'nin yürürlüğe girerek meşrutiyetin ilan edilmesi cumhuriyete uzanan yolda atılan en önemli adımlardan biri olmuştur. Ancak Türkiye'de demokratikleşme ve bir anlamıyla da çağdaşlaşma süreci muhtelif zamanlarda kesintiye uğramıştır. Örneğin II. Abdülhamit, 93 Harbi'nin yarattığı sorunların da etkisiyle Meclis-i Meb'ûsân'ı süresiz olarak tatil etmiş ve Kanun-ı Esasi'yi rafa kaldırmıştır. Meşrutiyet'in ikinci kez ilanı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çabaları ile 1908'de mümkün olmuştur. Çeşitli badireler nedeniyle çözülüş içinde bulunan Osmanlı Devleti'nde kısa süren ilk meşrutiyet deneyiminden sonra 10 Temmuz 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'in; hürriyet, eşitlik, adalet, halk iradesi kavramları çerçevesinde birlik ve beraberlik anlayışını kuvvetlendirmek üzere önemli bir rol oynayacağı düşünülmüştür.

Çöküş içinde bulunan Osmanlı Devleti'nde meşruti idare ağır aksak devam etmiş, Mondros Mütarekesi'nin ardından Sultan Vahdettin'in Meclis-i Meb'ûsân'ı kapatmasıyla demokratikleşme süreci bir kez daha darbe almıştır. Osmanlı Meclis-i Meb'ûsân'ının tekrar açılması, İtilaf kuvvetlerinin Anadolu'daki işgal hareketlerine karşı Millî Mücadele'yi teşkilatlandıran Mustafa Kemal Paşa'nın riyasetindeki Hey'et-i Temsiliye'nin çalışmaları ile mümkün olmuştur. Buna karşılık İtilaf kuvvetlerinin İstanbul'u resmen işgal ederek Meclis-i Meb'ûsân'ı çalışamaz hâle getirmesi ülkede meşruti monarşinin tanıdığı imkânlar kadar da olsa demokratik düzenin işlemesine izin vermemiştir. Bu hususta Mustafa Kemal Paşa'nın gayretleriyle 23 Nisan 1920'de açılan TBMM ve 29 Ekim 1923'te ilan edilen cumhuriyet hem işgalci İtilaf devletlerine hem de devleti yönetmekten aciz bir durumda olan Osmanlı idaresine vurulan son ve etkin hamleler olmuştur.

İttihatçıların 1908'den itibaren devlet idaresinde etkin olmaya başlamasıyla; milletin heyecan duyarak katılacağı, süreklilik arz edip, gelecek nesillere aktarılacak ve bu suretle millî duyguları taze tutacak millî bir bayram arayışı içine girilmiştir.¹ Bu gelişmelerle birlikte Osmanlı Meclis-i Meb'ûsân'ı II. Meşrutiyet'in ilan edildiği günü, kutlu bir hatıra olarak yaşatmak üzere “10 Temmuz İyd-i Millisi” olarak kabul etmiştir. Böylelikle bahse konu bayram Osmanlı ülkesinde 1909'dan itibaren kutlanmaya başlanmıştır. Bu süreçte başka bir bayram olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluş gününe atıfla 30 Aralık 1913'ten itibaren “İstiklâl-i Osmânî Günü” kutlamalarını görüyoruz.² Bu bayramların 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile yeni rejim ve inkılap hareketi içinde önemini yitirdiği ve ortadan kalktığı müşahede edilecektir. Bu suretle hem kurulan yeni devlet hem de ilan edilen yeni rejime ilişkin “Cumhuriyet Bayramı” ülke sathında icra edilen millî kutlama programlarının merkezini teşkil edecektir.

Bu çalışma münasebetiyle Atatürk döneminde Bolu merkez ve ilçelerinde gerçekleştirilen Cumhuriyet Bayramı kutlamaları incelenmiştir. Bolu şehrindeki bu etkinliklerin Türkiye ve Türk milleti için taşıdığı moral ve motivasyon değeri Anadolu'nun diğer yerlerindeki benzer etkinliklerle bir arada değerlendirildiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Şehir merkezinde ve ilçelerdeki kutlama programları aynı tema üzerinden icra edilse de her bir programın ilgili yöreye özgü yönleri de vardır. Etkinlikler vesilesi ile şehrin idari, iktisadi, askerî, sosyal ve kültürel durumuna

¹ Mehmet Şahingöz, “Osmanlı'dan Millî Mücadele'ye İstiklâl-i Osmânî Günü Kutlamaları”, *Osmanlı*, Ankara, 1999, s. 194.

² Hasan Akbayrak, “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Millî Bayramlar”, *Tarih ve Toplum*, S.43, Temmuz 1987, s. 31.

ilişkin bilgiler edinmek de mümkün olmaktadır. Çalışmanın başlıca kaynakları arasında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CDA) ile Mudurnu Dijital Kent Arşivi (MDKA)'ndeki belgeler, TBMM Zabıt Ceridesi, Resmî Gazete ve Düstur önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra Hâkimiyet-i Milliye, Ulus, Cumhuriyet ve İkdâm gazeteleri ile resmî yerel gazete hüviyetindeki Bolu gazetesinden de geniş ölçüde istifade edilmiştir. Konuyla ilgili muhtelif telif tetkik eserler ile güncel süreli yayınlardan da yararlanılmıştır.

1. Cumhuriyetin İlanına Giden Süreç ve Bu Süreçte Bolu Kamuoyu

Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu toprakları İtilaf devletleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştı. Osmanlı Sarayı ve Hükümeti ise bu durum karşısında sükûnetini koruduğu gibi Anadolu'nun dört bir yanında Millî Mücadele karşıtı ayaklanmaları kıskırtmak gibi bir dizi menfi hadiseye imza atıyordu.³ Buna karşılık Anadolu'da vatanperverler tarafından teşkil edilen Kuvâ-yı Milliye işgallere karşı yerel direniş hareketleri gerçekleştirmekteydi. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da 9. Ordu Kıtaatı Müfettişliği görevi ile Samsun'a çıkmasıyla Millî Mücadele hareketi teşkilatlanma aşamasına geçmişti. 23 Temmuz-7Ağustos 1919 tarihleri arasında toplanan Erzurum Kongresi'nde Doğu Anadolu'daki millî cemiyetler "*Şarkî Anadolu Müdafaa-ı Hukûk Cemiyeti*" unvanı altında birleştirilmişti. 4-11 Eylül 1919 tarihli Sivas Kongresi'nde ise "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti*" (ARMHC) teşkil edilerek, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde işgale direnmek amacıyla kurulan "*Müdafaa-ı Hukûk Cemiyetleri*" tek merkezden idare edilmeye başlanmıştı. Ayrıca ARMHC'nin icra organı olan "*Hey'et-i Temsiliye*" bütün Anadolu'yu temsil etme görevi ile yükümlü hâle gelmişti.⁴ Hey'et-i Temsiliye'nin İstanbul Hükümeti ile yürüttüğü müzakereler neticesinde Osmanlı Meclis-i Meb'ûsânı yeniden açılmıştı. Mecliste 28 Ocak 1920'de Türk yurdunun asgari sınırlarını tayin eden Misâk-ı Millî kabul edilmişti. Bu durumu kendileri için bir tehdit olarak gören İtilaf kuvvetleri İstanbul'u resmen işgal etmiş ve bu nedenle meclis faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştı.⁵ Takiben Mustafa Kemal Paşa'nın çalışmaları neticesinde Ankara'da 23 Nisan 1920'de TBMM açılmıştı. Böylece mecliste beliren millî irade fiilen ülkenin mukadderatına el koymuş, TBMM üstünde bir güç olmadığı kabul edilmişti. 20 Ocak 1921'de kabul edilen "*Teşkilat-ı Esasiye Kanunu*"nda ise: "*Hâkimiyet bilâ kaydû şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bi'l-fiil idare etmesi esasına müstenittir. Türkiye Devleti BMM tarafından idare olunur.*" maddeleri yer almıştı.⁶

TBMM'de Misâk-ı Millî'nin gerçekleştirilmesi ortak hedefi dışında milletvekilleri arasında bir fikir birliğinden söz etmek mümkün görünmemektedir. Bu münasebetle Mecliste "*Tesanüt Grubu*", "*İstiklâl Grubu*", "*Müdafaa-ı Hukûk Zümresi*", "*Halk Zümresi*" ve "*İslahat Grubu*" adı ile faaliyet gösteren, fikirleri birbirinden farklı muhtelif gruplar oluşmuştu. Mustafa Kemal Paşa, Mecliste oluşan bu grupları millî hedefler doğrultusunda bir araya getirmek amacıyla 10 Mayıs 1921'de "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Grubu*" (ARMHG) adı ile bir grup kurmuştu. Bu grup ARMHC'nin Meclisteki siyasi grubu olarak Misâk-ı Millî çerçevesinde milletin bütün maddi ve manevi kuvvetini ülkenin birliğini ve bütünlüğünü sağlamak üzere sevk etmek ve Teşkilat-ı Esasiye gereğince devlet ve millet teşkilatını hazırlamak emelindeydi.⁷ Bu girişimlere rağmen Mecliste Millî Mücadele'yi zora sokacak muhalif düşünceler devam etmişti. Devam eden fikir ayrılıkları 1922'de TBMM'de ARMHG'nin içinde Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde yenilikçi fikirlere sahip "*Birinci Grup*" ve Erzurum Milletvekili Celalettin Ârif Bey

³ *Türk İstiklâl Harbi, İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, C.VI, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları Seri No:1, Ankara 1974, s. 32-40.

⁴ Yücel Özkaya, *Türk İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi*, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayını, Ankara 1981, s. 38 vd.

⁵ E. Semih Yalçın ve Diğerleri, *Türk İnkılâp Tarihi ve Diğerleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2003, s. 177-181.

⁶ Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, C.I, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2000, s. 215 vd.

⁷ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, AKDYYK Yayınları, Ankara 1997, s. 396-397.

ile Hüseyin Avni (Ulaş) Bey'in öncülüğünü üstlendiği hilafet ve saltanatın devamından yana tavır koyan "İkinci Grup"un oluşmasına zemin hazırlamıştı. İkinci Grup, Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM üzerine kişisel hâkimiyet kurduğu iddiasında bulunmakta idi. Mecliste etkinliğini artıran "Muhafaza-ı Mukaddesat Cemiyeti" mensupları da bu gruba katılmıştı. Birinci ve İkinci Grup arasında ciddi bir çekişme vardı.⁸

Bu dönemde işgal kuvvetlerine karşı elde edilen askerî ve diplomatik başarılar ve Millî Mücadele'nin başarı ile sonuçlanması İkinci Grup'un etkinliğinin azalmasına yol açmıştı. Giderek artan saygınlığı ile önderliğini üstlendiği Birinci Grup'un TBMM'nin 2. dönemi için 28 Haziran 1923 tarihli seçimde üstünlük elde etmesi Mustafa Kemal Paşa'ya ülkeyi taşımak istediği cumhuriyet fikri için ciddi bir fırsat yaratmıştı. 24 Temmuz 1923'te Lozan Sulh Muahedesi'nin imzalanması nedeniyle TBMM'de baş gösteren yoğun tartışmalar ve muhalif görüşlerin ülke siyasetinde yarattığı ikilik ülkede birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyulan bu dönemde ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmıştı. Mustafa Kemal Paşa 9 Eylül 1923'te "9 Umde" adı verilen fırka siyasi programını ilan etmişti. Millî hâkimiyete bağlılık, saltanatın kaldırılması kararının değişmezliği, iç güvenlik ve asayişin temini gibi önemli hususları kapsayan bu programın ilanından iki gün sonra da "Halk Fırkası"nı kurmuştu.⁹

Bu gelişmeler yaşanırken, tarihî görevini tamamladığı anlaşılan saltanat 1 Kasım 1922'de kaldırılmıştı. 13 Ekim 1923'te Ankara başkent ilan edilmişti. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Muahedesi ile TBMM, Anadolu'daki Türk varlığını bütün dünyaya kabul ettirmişti.¹⁰ Başvekil Fethi (Okyar) Bey'in 27 Ekim 1923'te istifası ile ortaya çıkan hükümet bunalımı, Meclis Hükümeti sisteminde İcra Vekilleri Hey'etini oluşturmaktaki güçlükler artık fiili olarak kabine sistemine geçilmesinin ve dolayısıyla cumhuriyet rejiminin ilanının zamanının geldiğini gösteriyordu. Gazi Mustafa Kemal bu süreci yönlendiren isim olmuştu. Halkın idaresini esas alan bir idare şekli olan cumhuriyet rejimi TBMM tarafından 29 Ekim 1923'te ilan edilmişti. Bu suretle yapılan anayasa değişikliği içinde: "Türkiye Devleti'nin şekli-i hükümeti cumhuriyettir." ifadesi ile bir madde yer almıştı. Gazi Mustafa Kemal cumhur reisliğine seçilmiş, İsmet (İnönü) Bey başvekilliğe getirilmiş, Fethi (Okyar) Bey ise TBMM reisliği görevini üstlenmişti.¹¹

Cumhuriyet'in ilanı, Osmanlı Devleti'nde 1876'da ilan edilen Meşrutiyet ile halkın idaredeki hâkimiyet hakkını ele almaya başlaması sürecinin son merhalesini teşkil etmişti. Bu rejim değişikliği ile Türkiye'de siyasal alanda köklü bir değişim ve dönüşüm söz konusu olmuştu. Cumhuriyetin ilanını takip eden süreçte gerçekleştirilen inkılaplar vasıtasıyla Türkiye'nin medeni çehresi köklü bir şekilde değişmeye başlamıştı. Halk Fırkası, Hey'et-i Umûmiyyesi 10 Kasım 1924'te yaptığı toplantı sırasında söz konusu siyasi organın adını "Cumhuriyet Halk Fırkası" olarak değiştirmişti.¹² 3 Mart 1924'te hilafetin ilgası ile Şeriye ve Evkâf Vekâleti'nin kapatılması ise laik idare düzene geçiş ile ilgili önemli birer hamle olmuştu.¹³ Cumhuriyet rejiminin özüne hâlel getirebilecek tarihî misyonunu tamamlamış kurumlar böylece lağvedilmişti.

Mondros Mütarekesi'nden cumhuriyetin ilanına uzanan çetrefilli sürecin bütün meşakkatleri tüm ülke sahinde olduğu gibi Bolu Livası'nda da şiddetli bir şekilde yaşanmıştı. ARMHC'nin çalışmaları doğrultusunda Bolu Livası'nda 14 Aralık 1919'da yapılan Osmanlı Meclis-i

⁸ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s. 34-39.

⁹ Zeki Çevik, *Millî Mücadele'de Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkası'na Geçiş (1918-1923)*, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s. 470 vd.

¹⁰ Temuçin Faik Ertan ve Diğerleri, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2011, s. 147 vd.

¹¹ Nutuk, s. 533 vd.

¹² "Dünkü Fırka İçtimaında", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1269, 11 Teşrin-i Sâni 1340, s.1.

¹³ Durmuş Yalçın ve Diğerleri, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002, s. 38-42.

Meb'ûsânı ve kısa bir süre sonra bu meclisin İtilâf kuvvetlerince basılması nedeniyle 1920 yılı baharında gerçekleştirilen TBMM seçimlerinde Bolu Livası'nda Müdafaa-ı Hukûk Cemiyeti'nin adayları çoğunluğu elde etmişti. Bu süreçte Bolu bir yandan İtilaf kuvvetlerinin işgal tehdidi, diğer yandan bunların Osmanlı idaresi ile işbirliği hâlinde Millî Mücadele'yi bertaraf etmek üzere destekledikleri ayaklanma hareketleri nedeniyle ciddi anlamda zarar gören Anadolu şehirlerinden biri olmuştu. Bölgede 1920 yılı nisanında başlayarak eylül ayına kadar etkisini sürdüren bu ayaklanmalar Anadolu'nun muhtelif yerlerindeki diğer ayaklanmalar gibi kardeş kanının dökülmesine yol açmış ve İtilaf kuvvetleri ile mücadeleyi sekteye uğratmıştı. Buna karşı Mustafa Kemal Paşa'nın riyasetindeki millî hükümetin Anadolu'da kontrolü sağlamaya yönelik çalışmaları Bolu halkı tarafından da desteklenmişti. Buna ek olarak bölge halkının işgalleri protestosu ve işgallere karşı yerel imkânlarla kurduğu Müdafaa-ı Hukûk Cemiyetleri, benzer amaçlar doğrultusunda gönüllülük esasına dayalı olarak teşkil edilen sosyal ve askerî diğer teşkilatlanmalar önem arz etmişti. Bolu şehri, basını ve kamuoyu ile Millî Mücadele'ye ciddi ölçüde katkı sağlamıştı. Türk milletini nihai zafere taşıyan Batı Cephesi'ne bölge üzerinden yapılan askerî sevkîyat, lojistik destek ve yardımlar da Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasında önemli bir rol oynamıştı.¹⁴ Türlü mücadele ve meşakkatlerin neticesinde, Gazi Mustafa Kemal'in çağdaş medeniyet anlayışının bir ürünü olarak ortaya çıkan cumhuriyet rejimi ile inkılaplar Bolu halkı tarafından benimsenmiş ve desteklenmişti.

2. Atatürk Döneminde Bolu'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Cumhuriyetin ilanı Türk demokrasi tarihinin dönüm noktalarından biri olmuştur. Gazi Mustafa Kemal'in bizzat belirttiği şekli ile cumhuriyet kararı 29 Ekim 1923 gecesinde Ankara'da 101 pare top atışı yapılarak ilan edilmiş ve bütün ülkeye tebliğ edilmişti.¹⁵ Söz konusu gelişmeler Başvekil İsmet (İnönü) Bey tarafından bütün vekâletlere tebliğ edilerek taşra memurlarına duyurulmak üzere: “*Türkiye Devleti'nin şekl-i hükümeti cumhuriyet olduğu BMM'nin 29 teşrinievvel 1339 ictimanda teşkilat-ı esasiyye kanunıyla bi'l-ittifak ilan olunmuştur.*” şeklinde bildirilmişti.¹⁶ Cumhuriyetin ilanı ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın cumhur reisi seçilmesi halkta büyük bir memnuniyet yaratmış ve takip eden günlerde resmî bir kutlama programı olmamakla beraber Ankara, İstanbul ve İzmir başta olmak üzere tüm yurttaki kutlamalar yapılmıştı. Bu kutlamalara her kesimden halk kitleleri büyük bir coşku ve heyecan içinde katılmıştı.¹⁷

Bu münasebetle Bolu'nun merkezinde ve ilçelerinde de muhtelif kutlama etkinliklerinin düzenlendiği anlaşılmaktadır. Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya hem yeni rejimin ilanı hem de cumhur reisi seçilmesi nedeniyle Bolu halkının tebriklerini ve sevgilerini ifade eden telgraflar çekilmişti. Bolu Valisi Fahri, Dertli Gazetesi Müdürü Ali Saib,¹⁸ Gerede Belediye Reisi Muharrem, Mudurnu Belediye ve Müdafaa-ı Hukûk Reisi Hakkı,¹⁹ Bolu Belediye Reisi Hakkı, Bolu Müftüsü Ahmed, Nakibü'l-Eşraf Süreyya, Müdafaa-ı Hukuk Reisi Vekili Mehmed Ali, Eşraftan Tefvik, Muzaffer ve Refik Beyler tebrik telgrafi çeken isimler arasında idi.²⁰

Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim 1923'ü takip eden yıl dönümünde yapılacak etkinliklere hazırlık olmak üzere başta cumhur reisliği makamı olmak üzere resmî ve askerî erkân tarafından

¹⁴ Erol Evcin, *Birinci Dünya Savaşından Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Bırakanlar)*, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, s. 147 vd.

¹⁵ Nutuk, s. 541.

¹⁶ “Cumhuriyet Tamimi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 30 Teşrinievvel 1339, s. 3.

¹⁷ Bengül Salman Bolat, *Millî Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012, s. 54-65.

¹⁸ “Reis-i Cumhurumuzu Tebrik İçin”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.961, 7 Teşrin-i Sâni 1339, s. 2.

¹⁹ “Cumhuriyetimizi ve Reisi cumhurumuzu Tebrik”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.963, 9 Teşrin-i Sâni 1339, s. 1.

²⁰ “Cumhuriyetimizi ve Reiscumhurumuzu Tebrik”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.965, 12 Teşrin-i Sâni 1339, s. 1.

yapılacak özel kutlama programları ilan edilmişti.²¹ Bunun yanı sıra 26 Ekim 1924'te İcra Vekilleri Hey'eti tarafından çıkarılan bir kararname ile de cumhuriyetin ilanının 101 pare top atışı ile özel bir törenle kutlanması kabul edilmişti.²² Bu şekilde kutlama etkinlikleri henüz ilan edilmemekle birlikte bütün ülke sathında bir "bayram" havasında icra edilmişti. Bu etkinlikler idarî ve askerî erkânın yanı sıra her kesimden halkın geniş çaplı katılımı ile gerçekleşmişti.

Bolu ve ilçelerinde de cumhuriyetin ilanını takip eden yıllarda ülkenin geleceğini çok yakından etkileyen bu köklü siyasal değişimin kutlanmasına yönelik olarak muhtelif etkinlikler görülmektedir. Bu bağlamda cumhuriyetin ilanının ilk yıl dönümünde düzenlenen kutlamalar münasebetiyle Bolu Valisi Ali Rıza (Oskay) tarafından Başvekâlete çekilen 29 Ekim 1924 tarihli tebrik telgrafı şu şekilde idi:²³

"Cihan-ı medeniyete karşı halkımızın rüşd ü kemâlini ve azm ü iradesini gösteren cumhuriyet-i milliyyemizin ilanı gününe şeref-i tesadüf eden bugünkü yevm-i mes'udun irfan ordusu ve bütün sünuf halk ve me'mürin-i mülkiyye ve askeriyye tarafından namütenahi sürur ve merasim-i fevkâlade ile tebci edildiği ve 100 pare top endahıtyla selamlandığı arz u tebrikat-ı kalbiyyemize har u samimi-i tazimât ve tebrikatımızı terdif ve takdim eyleriz ferman."

Buna ek olarak Bolu Belediye ve Halk Fırkası Reisliğinin yanı sıra Himaye-i Etfal Cemiyeti Reisliğini de yürüten Hakkı Bey, Müftü Ahmet Recai Efendi ile Nakibü'l-Eşraf Kaymakamı Ahmet Süreyya Efendiler: "Bir zamanlar süngü ve hâlen de kalem-i siyasetinizin mükâfatı bulunan saadet-i cumhuriyet ile cüşa-cüş olan millet en har ve samimi tebrikatını arz u muvaffakiyetinizle afiyetinizi hakdan diliyor efendim." şeklindeki 29 Ekim 1924 tarihli telgrafla Başvekâlet makamını tebrik etmişti.²⁴

Bunun yanı sıra aşağıda üzerinde: "İlan-ı cumhuriyetin sene-i devriyesi tes'id en dua olunduğu anı" notu bulunan 29 Ekim 1924 tarihli fotoğrafta görüldüğü üzere Mudurnu Arastası'nda cumhuriyetin yıl dönümü münasebetiyle düzenlenen etkinlikle ülkenin ve milletin saadeti ve refahı için dua edilmişti. Solda askerler, sağda sivil eşraf, ortada Kaymakam Abdurrahman Naili (Boratav) ile Jandarma Karakol Komutanı Neşet Bey yer almaktadır.²⁵

Fotoğraf 1.

Altta üzerinde: "Mudurnu: Makam-ı kaim-i makam sene-i devriye-i cumhuriyeti tes'id ve tebrik" notu yazılı 29 Ekim 1924 tarihli diğer bir fotoğrafta kutlamaların icra edildiği Mudurnu Hükümet Konağı'nda

²¹ "Türk Cumhuriyeti'nin Yıl Dönümü", *İkdam*, S.9905, 31 Teşrin-i Evvel 1340, s. 2; "Cumhuriyetin İlanı Devr-i Senevisi", *Cumhuriyet*, S.173, 31 Teşrin-i Evvel 1340, s.1-2, 4; "Cumhuriyet Bayramının Ulvi Tezahüratı", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1566, 30 Ekim 1340, s. 1.

²² "Cumhuriyetin Tarih-i İlanı Olan 29 Teşrinievvel Yevm-i Mezkûr Zevalinde 101 Pare Top Endahı Suretiyle ve Merasim-i Mahsusa ile Tesidi Hakkında Kararname", *Düstur*, 3. Tertip, C.5, 26 Teşrinievvel 1340, s. 666.

²³ "Halkımız ve Cumhuriyet", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1262, 3 Teşrin-i Sâni 1340, s. 3.

²⁴ "Halkımız ve Cumhuriyet", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1263, 4 Teşrin-i Sâni 1340, s. 2.

²⁵ *Mudurnulular Dijital Kent Arşivi (MDKA)*, 29.10.1924, Envanter No: AIB_Cn_0930.

yine Kaymakam Abdurrahman Naili (Boratav) ile Jandarma Karakol Komutanı Neşet Bey yer almaktadır.²⁶

Fotoğraf 2.

Takip eden süreçte TBMM’de yapılan görüşmeler neticesinde 19 Nisan 1925’te çıkarılan bir yasa ile cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim günü millî bayram olarak kabul edilmişti. Buna göre bayram münasebetiyle yurt içinde ve dışında düzenlenecek törenlerin icra tarzı İcra Vekilleri Hey’eti tarafından tayin edilecekti.²⁷ Çıkarılan yasa ile resmen ilan edilen bayram münasebetiyle icra edilen kutlamaların bütün ülke sathında her geçen yıl daha da artan bir coşku ile gerçekleştirildiği görülecektir. Kutlamalar çerçevesinde resmî kabul, resmîgeçit ve gece düzenlenen fener alayları ile balolar temel etkinlikler arasında yer almaya başlamıştır.²⁸

Mudurnu’da 1926’daki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına ilişkin altta: “*Mudurnu kasabasının pek mesut bir günü Cumhuriyet Bayramı’dır*” ifadesiyle yer alan 29 Ekim 1926 Cuma gününe ait fotoğrafta Mudurnu’da bayram kutlamalarının yapıldığı Ahz-ı Asker Şubesi binası civarındaki Beşkavak mevkiî görülmektedir. Mudurnulular kutlamalar sonrasında önde bando olmak üzere Mudurnu Çayı üzerindeki köprüye yönelerek ilçe merkezine doğru yürümüştür. Mülkî ve askerî erkân, öğrenci ve öğretmenler, yöresel giyim ve kuşamları ile kadın ve erkek bütün halk etkinlik münasebetiyle bir araya gelmiştir.²⁹

²⁶ MDKA, 29.10.1924, Envanter No: AIB_Cn_0933.

²⁷ “Cumhuriyetin İlanına Müsadif 29 Teşrinievvel Gününün Millî Bayram Addi Hakkında (1/616) Numaralı Kanun Lâyihası ve Kanunu Esasi Encümeni Mazbatası”, *TBMM ZC*, C.1, İçtima Senesi II, Devre II, 19.4.1341, 106. İçtima, s.164-167; “Cumhuriyetin İlanına Müsadif 29 Teşrinievvel Gününün Millî Bayram Addi Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 23.04.1341, No: 96, Kabul Tarihi: 19.04.1341, Kanun No: 968.

²⁸ Bolat, a.g.e., s.68 vd.

²⁹ MDKA, 29.10.1926, Envanter No: AIB_Cn_0462.

Fotoğraf 3.

Altta ise cumhuriyetin 3. yıl dönümü günlerinde bir hatıra olmak üzere Mudurnu Kız İlk Mektebi önünde çekilen 31 Ekim 1926 tarihli bir fotoğraf görülmektedir. Öğretmen ve öğrenciler kumaştan okul tabelası ve altında Atatürk resmi taşıyan bir çelenk ile bir arada bulunmaktadır.³⁰

Fotoğraf 4.

1926 yılı 29 Ekim'inde Bolu Muallimler Birliği Cemiyeti adına reis Mustafa Şevket tarafından Gazi Mustafa Kemal'e gönderilen tebrik telgrafı: "Büyük milletimize hayat ve saadet getiren mukaddes cumhuriyetin mes'ud yıl dönümü bayramını kutlular, muallim evladlarınızın tazimât ve hissiyat-ı müntedaranesini iblağ ile kesb-i fahr eylerim efendim."³¹ şeklinde olmuştu. Düzce Muallimler Birliği Reisi Mehmed Sadık ise:³² "Birliğimiz Türklüğü ölümden hayata, esaretten hürriyete kavuşturan büyük müncimizi kalbinin en coşkum heyecanlarıyla kucaklar ve şuurlu bir hayatla iradatını samimi ruhundan infaz eyler." demişti.

³⁰ MDKA, 31.10.1926, Envanter No: AIB_Cn_0749.

³¹ "Büyük Gazimize Tebrik ve Tazim Telgrafları", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1909, 31 Teşrîn-i Evvel 1926, s. 4.

³² "Gazimize Tebrikler", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1910, 1 Teşrîn-i Sâni 1926, s. 4.

Cumhuriyet Bayramı'nın 1927'de 4. yıl dönümü kutlaması Mudurnu'da Askerlik Şubesi önünde gerçekleştirilmişti. Beşkavak mevkiinde Ahz-1 Asker Şube binası önünde askerî ve mülki erkân, belediye yetkilileri, memurlar ve münevverler hazır bulunmuştu. Bunun yanı sıra etkinlikte öğretmenleri eşliğinde Mudurnu Erkek İlk Mektebi ve Mudurnu Kız İlk Mektebi öğrencileri de yer almıştı. Bayram büyük bir coşkunluk ve sevinçle kutlanmıştı. Altta bugünün anısına Ahz-1 Asker Şube binası önünde çekilen 29 Ekim 1927 tarihli fotoğraf görülmektedir.³³

Fotoğraf 5.

Vilayet sathında düzenlenen Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında coşkunun her geçen yıl daha da arttığı anlaşılmaktadır. 1929'da Göynük'te halk Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına büyük bir sevinç içinde iştirak etmişti. Etkinlikler münasebetiyle Kaymakam Osman Bey tarafından günün anlam ve önemini belirten bir nutuk irat edilmişti. Ayrıca halkın yardımı ile yapılan askerlik şubesinin açılma merasimi yapılmıştı.³⁴

Bolu halkı Gazi Mustafa Kemal'in eseri olan cumhuriyetin 8. yıl dönümünü de sevinç ve heyecan içinde kutlamıştı. Türk tarihinin bu şerefli günü ve en büyük millî bayramı için Bolu'nun muhtelif mahallerinde ve özellikle belediye meydanlığı ve askerî mahfel önünde büyük birer zafer takı yapılmış ve bunlar elektrik lambalarıyla donatılmıştı. Hükümet konağı, matbaa ve muhasebe-i hususiye binası, hastane, jandarma, posta telgraf ve baytar daireleri çam dalları ve bayraklarla süslenmişti. Çarşıda bütün dükkân ve mağazalara bayraklar asılmış, şehrin her tarafı tezyin edilmişti. Bunlar arasında süslenen Orta Mektep ayrıca dikkat çekmekteydi.³⁵ 29 Ekim Perşembe günü sabah erkenden şehirde bir hareketlilik başlamış; öğrenci, öğretmen, asker, memur, esnaf, köylü ve şehirli bütün halk bayramın kutlanacağı Alay Karargâhı meydanlığına toplanmıştı. İdari ve askerî erkân da kendine tahsis edilen mahallerde yerini almıştı. Saat 10'da Vali Vekili Mektupçu Faik Bey ve Alay Kumandanı Emin Bey, şube reisi, memurlar ve askerler büyük meydanlığa gelmişti. Vali vekili ve alay kumandanı askerlerin hatırını sormuş, bu arada bayram hatırası olarak fotoğraf çekimi yapılmıştı. Kız Muallim Mektebi tarafından İstiklâl Marşı, Gençler Birliği bandosu tarafından da başka bir marş çalınmıştı. Kutlamalar çerçevesinde meydandaki kürsüye ilk olarak Orta Mektep Türkçe Muallimi H. Avni Bey çıkarak bir nutuk irat etmişti. H. Avni Bey hitabesinde Anadolu'nun asırlarca kan, zulüm, cehalet, taassup ve tagallüp içinde inlediğini, Türk milletinin sadık bildiği bir padişahın keyfine ve dileklerine uyarak her türlü acıya ve cefaya canı pahasına katlandığını ifade etmişti. Bu süreç milletinin ihanete uğradığı ve kendisine

³³ MDKA, 29.10.1927, Envanter No: AIB_Cn_0716.

³⁴ "Göynük'te", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.2983, 31 Teşrin-i Evvel 1929, s. 6.

³⁵ "Cumhuriyet Bayramı", *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s. 4.

köleliğin reva görüldüğü Mondros Mütarekesi'ne kadar devam etmişti. Ancak Türk milleti istiklal aşkıyla kölelik zincirlerini kırmayı bilmiş ve Sevr Muahedesi'ni tanımamıştı. En kara günlerde Sivas Kongresi'nde beliren ışık ülkenin dört bir yanından işgal kuvvetlerinin atılması ile amacına ulaşmıştı. Türk milleti Gazi Mustafa Kemal'in açtığı aydınlık yolda yekvücut olarak ilerleyerek 8 yıl gibi kısa bir sürede asırlık bir mesafe kat etmişti. Nihayetinde H. Avni Bey: *"İşte bugün sevinçle haykırmak, köpüklü çağlayanlar gibi neşe ile taşmak her Türk ferdinin, hepimizin hakkıdır. Çünkü bu bayram hayata, istiklale yeniden kavuştuğumuz günün bayramıdır. Bayramların bayramıdır. Çünkü bugün: Şark cumhuriyetlerinin anasının doğum günüdür. Çünkü bugün: Türk Cumhuriyeti'nin ebediyen yaşatmak ahdı ile yaratıldığı gündür. Yaşasun cumhuriyet kaynağından kanarak içen ulu milletim!"* diyerek sözlerini bitirmişti.³⁶

Bolu Kız Muallim Mektebi son sınıf talebelerinden Naime Ali ise Türk Cumhuriyeti'nin Türk'ün en zengin hazinesi olduğunu ifade etmişti. Şehit kanlarıyla sulanan ülkede: *"Her Türk kalbi bir şehit makberi, her Türk dimağı bir yıldızlı kitabedir."* diyerek cumhuriyete giden yolda çekilen çileleri anlatmıştı. Türk'ü hürriyetine kavuşturan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya candan teşekkürlerini sunmuş, onun Türk milletine hediyesi olan cumhuriyeti korumak suretiyle ona vefa göstermenin her Türk'ün borcu olduğunu vurgulamıştı.³⁷

Bu konuşmanın ardından Maarif Müdürü Hilmi Bey'in ilk mektebe giden oğlu ince ve titrek sesi ile bir nutuk söylemişti. Genç Köy Başkâtibi Reşat Bey'in gayet kuvvetli bir lisanla irat ettiği nutuk da alkışlarla karşılanmıştı. Vilâyet Konağı Meclisi Umumî salonunda Vali Vekili Faik Bey tarafından resmî kabul yapılmıştı. Buna ordu mensupları, mülki erkân, memurlar, belediye ve Halk Fırkası yetkilileri, Muallimler Birliği, Tayyare, Hilâli Âhmer, Himaye-i Etfal, İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Ticaret Odası, banka, esnaf ve halk temsilcileri iştirak etmişti. Tebriğe gelenlere şeker ve sigara ikramında bulunulmuştu. Vali Vekili tebrik için gelenlere: *"Cumhuriyet Bayramı'nın 8. yıl dönümü nedeniyle bahtiyar olduğunu, cumhuriyetin Türk milleti için feyiz ve saadet bahşedeceğini ve en mes'ut günün bugün olduğunu"* izah ederek iltifatta bulunmuştu. Resmî kabulün ardından vali vekili, alay kumandanı, zabıt ve memurlar resmî geçit mahalline gitmişti. Caddenin iki tarafında bulunan askerî mahfel ve hükümet avlusu halk ve memurlarla dolmuştu. İlk olarak askerler kumandanları ile muntazam ve sert yürüyüşlerle resmî erkânın ve halkın önünden alkışlar eşliğinde geçmişti. Bunları Jandarma ve polisler ahenkli yürüyüşleri ile takip etmişti. Kız Muallim Mektebi talebeleri müdür ve muallimlerinin idaresinde ciddi ve vakur yürüyüşlerle resmî geçide iştirak etmişti. Bundan sonra yeknesak giyinmiş ve boy sırasına geçmiş orta mektep izci ve talebeleri asker yürüyüşü ile muallimleri Mehmet Can Bey'in gözetiminde takdire şayan bir şekilde yürümüşü. Arkalarından ilk mektep çocukları muallimleri ile resmî geçide katılmıştı. Resmî geçidin ardından asker, polis, jandarma, mektepliler, esnaf ve ahali belediye meydanında düzenli bir şekilde toplanmıştı. Dairenin iki merdiveni ile üst kısmının balkonunda ise yetkililer yer almıştı. Belediyenin giriş kısmındaki meydanlığı vali vekili, alay kumandanı, memur ve zabıtlar işgal etmişti. Burada Kız Muallim Mektebi'nden bir hanım, Orta Mektep'ten bir erkek talebe ile ilk mektepten küçük bir çocuk alkışlar eşliğinde birer nutuk irat etmiş ve şiir okumuşlardı. Binlerce insan meydanı: *"Yaşa Gazi"* sesleriyle inletmişti. Kız Muallim Mektebi son sınıf talebesinden Nuriye Hanım *"Gazi'ye"* başlığı ile: *"Sakarya'da, İzmir'de, Afyon'da, İnönü'nde/Galıp gelince harbin en ümitsiz gününde/ Gönümüzden silindi kederin derdin izi/ Ey şerefli Kumandan, Ey yüce namlı Gazi."* dizeleriyle devam eden bir şiir okumuştur.³⁸ Belediye önünde binlerce kişiden oluşan halk muhtelif mahallerden akın halinde geçerek bu kez de fırka binasının önünde toplanmıştı. Fırkanın ön salonu ile 3 katı da törene iştirak edenlerce doldurulmuştu. Burada da Kız Muallim Mektebi talebesinden bir hanım ile Orta Mektep izcilerinden Namık Bey tarafından alkışlar eşliğinde birer nutuk irat edilmişti. Namık Bey, dünya tarihinde oynadıkları rol ile dünyaya ün salan Türklerin yakın bir geçmişte *"hasta adam"* olarak değerlendirilerek ölüme terk edildiğini dile getirmişti. Buna karşılık Türk milletinin istiklal aşkı ile en zor anlarında bile ayağa

³⁶ H. Avni Bey'in Hitabesi", *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s. 4.

³⁷ "Bolu ", *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s. 4.

³⁸ "Gazi'ye", *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s. 3.

kalkma kudretine sahip olduğunu vurgulamıştı. Sözlerini Gazi Mustafa Kemal'in Türk milletine hediye ettiği cumhuriyeti bütün gençliğin korumaya ve yaşatmaya azmettiğini ifade ederek sonlandırmıştı.³⁹ Son olarak Fırka Hey'eti İdare Reisi Avukat Âkif Bey cumhuriyet ve hâkimiyet-i milliye konularında bir konferans dizisine başlayacağı haberini duyurmuş ve herkesin anlayabileceği açık bir lisanla “*günlerin en şerefli, bayramların en mukaddesi*” olarak değerlendirdiği Cumhuriyet Bayramının anlam ve önemine temas etmişti.⁴⁰

Saat 18 itibarıyla gece merasimine başlanmıştı. Orta Mektep izcileri, ilk mektepler, asker, halk ve esnaf tarafından bir fener alayı tertip edilmişti. İlk olarak belediye önünde şenlikler yapılarak İsmet Paşa caddesini takiben Halk Fırkası'na gidilmişti. Burada bir süre kalındıktan sonra şehrin muhtelif semtlerinden tekrar alay karargâhı önüne gelinerek gece yarısına kadar eğlencelere devam edilmişti. Bu büyük ve ulvî günün şerefine birçok hususî ve resmî eğlenceler tertip edilerek halk güzel ve neşeli bir gece geçirmişti. Cumhuriyetin yıl dönümü kutlamaları nedeniyle vilayet adına Bolu Vali Vekili Faik Bey tarafından Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya, birer sureti de Başvekâlete, BMM Riyaseti ile Dâhiliye Vekâleti'ne gönderilen telgraf şu şekilde idi:⁴¹

“Reisicumhur Ulu Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Asil ve necip milletimizi asırlardan beri mahrum kaldığı hürriyetine, benliğine kavuşturan ve onun kudretli varlığını bütün beşeriyet karşısında yükselterek isbat eden mukaddes cumhuriyetimizin yıl dönümü vilâyetimiz muhitinde çok canlı ve heyecanlı bir surette tes'it ve tekrim oldu. Halkın sevinçli tezahüratı her tarafta yükseldi. Bütün halk ve memurlarımızın ruhlarına tercüman olarak bize bu şerefli ve sevinçli günleri yaşatan Dâhî ve Ulu Gazimize tükenmez şükran ve minnet hislerimizi arz ederken candan ve yürekten kopan har ve samimi tebriklerimizi refi ve iblâğa müsâraat eylerim efendim.”

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal'den gelen 31 Ekim 1931 tarihli cevabi telgraf ise: “*Bolu Vali Vekili Faik Beyefendiye, Büyük milli bayramımız münasebetiyle hakkımda izhar buyurulan samimi hislere teşekkür ve ben de tebrik ederim efendim.*” şeklinde idi. Faik Bey'in telgrafına 1 Kasım 1931 tarihi itibarıyla Başvekîl İsmet Bey: “*Muhabbetlerinize teşekkür ve tebriklerimi takdim ederim.*” derken, TBMM Reisi Kâzım Paşa: “*Ulu Türk'ün öz bağrından doğan Cumhuriyet Bayramımızı mukabeleten tes'it eylerim efendim.*” şeklinde bir cevap vermişti.

29 Ekim 1932'de aşağıdaki hatıra fotoğrafında görüldüğü üzere bayramı Cumhuriyet İlkokulu önünde kutlayan öğretmen ve öğrencilere Kaymakam Abdurrahman Naili Bey de iştirak etmişti. Arka sırada çevresi bitkilerle süslenmiş Atatürk portresinin iki yanında yer alan öğrenciler “*Vatandaş, hür ve müstakil Türkiye 9 sene evvel bugün doğdu*” pankartlarını taşımaktaydı.⁴²

Fotoğraf 6.

³⁹ “Orta Mektep Talebesinden Namık'ın Hitabesi”, *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s. 4.

⁴⁰ “Fırka Reisi Akif Bey'in Nutku”, *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s. 5.

⁴¹ “Telgraflar”, *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s. 5.

⁴² *MDKA*, 29.10.1932, Envanter No: AIB_Cn_0902.

Cumhuriyetin 10. yıl dönümü bütün Türkiye'de önceki yıllara göre daha özel ve geniş kapsamlı etkinliklerle kutlanmıştı. Türkiye Cumhuriyeti ilk 10 yılında siyasi, idari, iktisadi, askerî, sosyal ve kültürel alanlarda büyük hamleler gerçekleştirmiş ve uluslara arası politikada yerini her geçen yıl daha da güçlendirmişti. Gazi Mustafa Kemal'in "en büyük bayram" olarak nitelendirdiği cumhuriyetin 10. yıl dönümünde belirttiği üzere Türk milleti birlik ve beraberlikle güçlüklerin üstesinden gelmesini bilmişti. Artık daha büyük hedeflere yönelme zamanı idi.⁴³ Bu husustaki önemine binaen TBMM'de yapılan görüşmeler neticesinde 11 Haziran 1933'te "Cumhuriyetin İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlulama Kanunu" yürürlüğe girmişti. Bu doğrultuda yapılacak etkinlikler için bütçe imkânları genişletilmişti. 3 gün kutlanacak bayram için bütün resmî ve hususi müesseseler tatil edilecekti. Vilayetlerde kutlama programını tespit ve uygulamak üzere komite ve heyetler oluşturulacaktı. Törenlere iştirak edeceklerin ulaşım imkânları kolaylaştırılacaktı. Kutlamalara ilişkin basılı materyallerden posta ücreti alınmayacak, bayram günlerinde telgraf, mektup ve kart ücretleri yarıya indirilecekti. 10. yıla ilişkin bir hatıra madalyası basılacaktı. Çalışanların maaş ödemeleri 28 Ekim itibarıyla yapılacaktı. Bu kutlamalarda her kesimden halka ülkede kaydedilen gelişmeler ile cumhuriyet rejiminin devlete ve millete kazandırdıkları izah edilecekti.⁴⁴ Yasa çerçevesinde teşkil edilen "Kutlama Yüksek Komisyonu" nun da talepleri doğrultusunda günün anlam ve önemine uygun olarak usta şairler Faruk Nafiz (Çamlıbel) ile Behçet Kemal (Çağlar) Beyler tarafından Türk milletinin azim ve dirayetini dile getiren "10. Yıl Marşı" kaleme alınmış ve bu eser Cemal Reşit (Rey) tarafından bestelenmişti. Bahse konu kutlama programı sonraki yıllarda yapılan kutlamalara da örnek teşkil etmişti. Söz konusu marş ise kutlamaların adeta parolası hâline gelmişti.⁴⁵

Türk milletinin millî iradesini ve hâkimiyetini temsil eden Cumhuriyet Bayramı 10. yıl dönümü münasebetiyle bütün ülkede olduğu gibi Bolu'da da içten ve candan bir ilgi ile kutlanmıştı. Kutlamalar vesilesiyle Bolu gazetesinde Bolu'da cumhuriyet döneminde kaydedilen sosyal, kültürel ve iktisadi gelişmeler ayrıntılı bir şekilde halk ile paylaşılmıştı. Kutlamalarda halkevlerinin de etkin bir şekilde yer almaya başlaması da önem arz eden bir konudur. Cumhuriyet etkinlikleri çerçevesinde Bolu Halkevi icra ettiği faaliyetlere dair bir de broşür bastırmıştı. Bu broşürlerin bayram günü halka dağıtıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁶ Bolu'da halk kürsülerinde mümtaz simalar tarafından nutuklar irat edilmiş, hep bir ağızdan Cumhuriyet Marşı söylenmişti. Halk millî duygularla yoğrulmuş tatlı bir heyecan içinde etkinliklere katılmıştı.⁴⁷ Bayram şenlikleri Göynük'te de heyecanlı bir şekilde devam etmişti. Göynük halkı henüz gün doğmadan sokaklara çıkmış, Cumhuriyet meydanını doldurmaya başlamıştı. Program gereğince köylülerin de iştirakiyle büyük bir resmigeçit yapılmıştı. Halk gündüz olduğu gibi gece de sokaklarda kutlamalara ortak olmuştu. Davul ve zurnalar eşliğinde yerel kıyafetler ile millî oyunlar oynanmıştı. Hatipler tarafından nutuk ve konferanslar verilmişti. Kasaba akşamları radyom lambalarıyla aydınlatılmış ve fener alayları düzenlenmişti.⁴⁸ Düzce'de bayramın ilk iki günündeki etkinlikler yoğun geçmiş, 3. günde de Cumhuriyet meydanında ve diğer yerlerde hareketlilik devam etmişti. Bu sırada Orta Mektep'in açılma merasimi gerçekleştirilmiş ve bütün teşekküller bayraklarıyla bu törene katılmıştı. Azmi Millî ve İsmet Paşa İlk Mektepleri tarafından birer sergi açılmıştı. Bu sergileri gezen halk yeni neslin cumhuriyet irfani ve terbiyesi içinde imza atabileceği başarılarla bir kez daha şahit olmuştu. Bayram süresince 6 kürsüde 18 hatip tarafından ayrı

⁴³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I-III, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 318.

⁴⁴ "Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlulama Kanunu", *Resmî Gazete*, 26 Haziran 1933, Kanun No.2305, Kabul Tarihi.11.5.1933, S. 2437.

⁴⁵ Bolat, a.g.e, s. 163.

⁴⁶ CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.

⁴⁷ "Bolu'da", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4417, 4 İkinci Teşrin 1933, s. 4.

⁴⁸ "Göynük'te", *Hâkimiyet-i Milliye*, S. 4416, 3 İkinci Teşrin 1933, s.3; "Göynük'te", *Hâkimiyet-i Milliye*, S. 4418, 5 İkinci Teşrin 1933, s. 2.

zamanlarda 20 nutuk verilmişti.⁴⁹ Mudurnu'da da cumhuriyetin 10. yıl dönümü köylerden gelen halkın da iştirakiyle büyük bir sevinç ve tezahürat içinde kutlanmıştı. Radyo vasıtasıyla Gazi Mustafa Kemal'in bayram nutku dinlenmişti.⁵⁰ Alttaki fotoğrafta görüldüğü üzere caddede fırka erkânından Selim (Sarıbay) Bey tarafından tasarlanan takta "*İnkılabı Seven Yayar*", "*Türk'üm Ne Mutlu Bana*" ve "*Türk İnkılabı Eşsizdir*" yazılı pankartlar yer almıştı. Takın üstünde Atatürk resmi olan bir pankart asılıydı. İki yanda Türk bayrakları, iki uçta ise ay-yıldızlı dairesel plakalar bulunuyordu.⁵¹ Bir sonraki fotoğraftan da anlaşıldığı üzere bayraklarla ve taklarla süslenen ilçede Cumhuriyetin 10. yılına kavuşan halkın sevinç gösterileri görülmüştü. Mudurnu meydanında halkoyunları oynanmış ve çeşitli etkinlikler düzenlenmişti.⁵²

Fotoğraf 7.

Fotoğraf 8.

Cumhuriyetin ilanının 11. yıl dönümünde Bolu Halkevi, vilayet parti heyeti, belediye ve resmî dairelerin kutlama hazırlıkları çerçevesinde şehre taklar kurulmuştu. Evlere, dükkânlara resmî binalara çam dalları ve kurdeleler asılmıştı. Vali Salih Cemal Gülen resmî kabulde bulunmuştu. Cumhuriyet meydanında askerler, izciler, ilk ve orta mektep öğrencileri, esnaf cemiyeti temsilcileri, yaya ve atlı köylüler, polis ve orman memurları ile binlerce kişiden oluşan halk törene katılmıştı. Vali Gülen ile Alay Kumandanı Şevket Bey'in bayrak çekme merasimi eşliğinde İstiklal Marşı okunmuştu. Erkek Orta Mektep Öğretmeni Mehmet Can Bey'in idaresinde hep bir ağızdan "*10. Yıl Marşı*" söylenmişti. Halkevi bandosunun eşliğinde resmî geçit yapılmıştı.

⁴⁹ "Düzce'de", *Cumhuriyet*, S.3411, 3 Teşrin-i Sâni 1933, s. 6.

⁵⁰ "Mudurnu'da", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4417, 4 İkinci Teşrin 1933, s. 4.

⁵¹ *MDKA*, 29.10.1933, Envanter No: AIB_Cn_0319

⁵² *MDKA*, 29.10.1933, Envanter No: AIB_Cn_0845.

Halkevi Başkanı, CHP Vilayet Başkanı ve üyeleri, cemiyet başkanları da geçit töreninde yer almıştı. Öğleden sonra parti ve halkevi binası önünde Bolu Parti Başkanı Emin Necdet Bey, cemiyet faaliyetleri ile tanınan halkevi üyesi Saadet ve Nimet Hanımlar, Halkevi Dil-Edebiyat ve Tarih Şubesi üyelerinden Kâmil Bey tarafından cumhuriyet idaresinin feyzi ve hizmetleri dile getirilmişti. Gece, fener alayı ve eğlence düzenlenmişti.⁵³ Parti Başkanı Emin Necdet Bey yaptığı konuşma vesilesiyle, cumhuriyetin 11 yılında asra sığmayacak inkılaplar yapan Gazi Mustafa Kemal'i saygıyla anmıştı. İnkılap hareketi ile cumhuriyetin milletçe benimsendiğini vurgulamıştı. Bu önemli hamlelerin dünya milletleri tarafından hayranlık ve takdir ile takip edildiğini dile getirmişti.⁵⁴ Bu konuşmanın ardından halk kürsüsüne çıkan Öğretmen Saadet Hanım, cumhuriyetin Türk milletine kazandırdığı maddi ve manevi kuvvetler ile her geçen gün daha da ilerleyen genç Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı esasları anlatan bir hitapta bulunmuştu. Geride baştanbaşa yıkılmış bir Anadolu ile ezilmiş bir halk bırakan Osmanlı idaresinin korkuya istinat eden kuvvetinden ve bu nedenle kaybedilen ülke topraklarından bahsetmişti. Türk milletinin Gazi Mustafa Kemal'den aldığı iman ve ilim kuvvetiyle yakın doğuda hızla ilerleyen bir ülke durumunda olduğunu vurgulamıştı. Saadet Hanım'ın ifadelerine göre artık Anadolu'yu asırlarca geriye sürükleyen öldürücü bağlar koparılmış ve zararlı müesseseler yıkılmıştı. Bunların yerine ülkenin maddi ve manevi bütün kuvvetleri en yeni ve en ileri gelişmeler doğrultusunda teşkilatlandırılmıştı.⁵⁵

Söz konusu günün akşamında şehir fener ve elektrik tertibatı ile aydınlatılmıştı. Yıl dönümü şerefine büyük bir balo düzenlenmişti. Halkevi ve parti salonları 3 gün öncesinden tefriş heyeti hanımları tarafından ince bir sanatla süslenmişti. Etkinlikte mahir bir caz takımı yer almıştı. İstanbul'dan zengin bir içeriğe sahip büfe malzemesi getirilmişti. Baloya 400 kişi davet edilmişti. Etkinliklerin eksiksiz olması hususunda halkevi ve parti başkanları ile valinin özel gayretleri görülmüştü. Cazbant takımının mahirane icrası nedeniyle dans sahası hiç boş kalmamıştı. Bolu'ya yeni atanmış olan vali yaptığı konuşmada Bolu'daki sosyal hayatın canlılığına şahit olduğu bu etkinlik münasebetiyle memnuniyetini dile getirmişti. Bu hareketliliğin cumhuriyet idaresinin medeni yaklaşımına ve inkılapçılığına bir örnek teşkil ettiğini vurgulayan vali, Boluluların kadın ve erkekleri ile bu hususta gösterdiği gayretten hoşnut kaldığını ifade etmişti.⁵⁶

İlçe ve köylerde de halkevlerinin içinde bulunduğu programlar çerçevesinde binlerce yurttaşın katılımıyla müsamereler, cirit oyunları, at yarışları, millî eğlenceler ve fener alayları düzenlenmişti.⁵⁷ Örneğin Düzce'deki kutlamalar için erken vakitlerde önde İsmet Paşa Mektebi'nin küçük kız öğrencileri olmak üzere bütün öğrenciler Namık Kemal Mektebi bahçesinde toplanmıştı. Öğretmenlerinin eşliğinde öğrenciler ellerinde cumhuriyetin feyzlerini ifade eden pankartlar ve Türk bayrakları, dillerinde ise Cumhuriyet Marşı ile hükümet konağına doğru hareket etmişti. Ardından kaymakamlık makamında tebrik ziyareti gerçekleştirilmiş ve halkevi bandosu bu sırada muhtelif millî marşlarla etkinliğe eşlik etmişti. Uzak ve yakın köylerden gelen kadın, erkek yüzlerce yurttaş Cumhuriyet meydanında buluşmuştu. Yine bandonun eşliğinde İstiklal Marşı ile "10. Yıl Marşı" hep bir ağızdan söylenmişti. Kaymakam ve şube reisi tarafından halkın bayramı tebrik edilmişti. Burada düzenlenen resmigeçidin ardından Posta Havale Memuru Muhiddin Bey'in "Cumhuriyet Nutku", 3 öğrencinin manzum neşidesi, CHP İlçe İdare Heyeti üyelerinden Ferit Bey'in cumhuriyetin ülkede yarattığı medeniyet anlayışı ve sanayi ile CHP hakkındaki konuşmaları alkışla karşılanmıştı. İstiklal Savaşı gazileri önde olmak üzere millî teşekküller, esnaf cemiyetleri, öğrenciler, kadın ve erkek yüzlerce yurttaş büyük

⁵³ "Merasim", *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s. 2.

⁵⁴ "Emin Bey'in Nutku", *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s. 3.

⁵⁵ "Saadet Hanım'ın Hitabı", *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s. 3.

⁵⁶ "Cumhuriyet Bayramı Şerefine Balo", *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s. 3.

⁵⁷ "Kazalarda ve Köylerde Cumhuriyet Bayramı", *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s.3; CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.26-27.

bir heyecan ve coşkunlukla törende yer almıştı. Bayram alayı belediye alanında Belediye Başkanı İsmail Bey'in belediyeçilik ve belediyenin çalışmaları hakkındaki konuşmasını dinleyerek yürüyüşe geçmişti. Düzce Halkevi'nin önünde durulmuştu. Düzce Halkevi veciz sözlerle, bayraklarla ve muhtelif malzemelerle süslenmişti.⁵⁸ Burada Düzce Halkevi yetkililerinden Öğretmen Baha Bey halka halkevi balkonundan öztürkçe olarak bir hitabe okumuştur. Baha Bey "Gazi İnkılapları" başlığıyla cumhuriyete ve inkılaplara değindiği hitabesinde Türk ülkesini Türk'ün elinden almak isteyen düşmanlara karşı verilen mücadeleyi anlatmıştı. Mondros Mütarekesi ve sonrasında Türklere kabul ettirilmek istenen Sevr Muahedesi'nin bu durumun bariz birer kanıtı olduğunu söylemişti. Türkler ölüm döşeginde can çekişirken sarayın ve İstanbul Hükümetinin işgal kuvvetleri ile iş birliği hâlinde olduğunu vurgulamıştı. Böyle bir dönemde mücadeleye atılan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın milletin bağımsızlık ateşini körükleyerek ülkeyi kurtuluşa taşıdığını ifade etmişti. Bağımsızlık ve medeniyet yolunda yürüyüş hususunda dünyanın bütün milletlerinin Gazi Mustafa Kemal'den öğreneceği bir şeyler vardı. 11 yıldan beri Türk toprakları fabrika bacaları ve demir yollarıyla bezenmişti. Türk gökleri uçaklarla dolmuştu. Yapılan işleri elindeki listeden sayı vermek suretiyle okuyan Baha Bey, Türk İnkılabı dâhilinde yurttaşların daha büyük işler yapmakla yükümlü olduğunu vurgulamıştı. Ona göre cumhuriyet idaresi bu inkılapları gerçek kılabacak yegâne kaynak idi.⁵⁹ Bu nutkun ardından Muhiddin Bey bu kez de "6 Ok" şiirini okumuştur. Bunu 4 öğrencinin manzum şiirleri takip etmişti. Öğleden sonra Cumhuriyet meydanında halkın ve öğrencilerin katılımıyla millî oyunlar oynanmış ve müsabakalar yapılmıştı. Halkevi tarafından düzenlenen fener alayına "Yaşasın Cumhuriyet", "Yaşasın Gazi" ve "Yaşasın Halk Fırkası" nidalarıyla katılan halkın bir kısmı da belediye önünden atılan havai fişekleri ve oynanan millî oyunları seyretmişti. Kutlamalar gece yarısına kadar devam etmişti. Düzce Halkevi'nin büyük salonunda bir balo verilmiş, baloda şehirden ve yakın köylerden bütün öğretmenler yer almıştı. Evli ve nişanlı çiftler durmaksızın dans etmişti.⁶⁰

TBMM tarafından bayramlara ilişkin olarak 1935'te çıkarılan bir kanunda: "Ulusal Bayram yalnız Cumhuriyetin ilân edildiği 29 ilkteşrin günüdür. Türkiye'nin içinde ve dışında devlet adına yalnız o gün tören yapılır. Bayram 28 ilkteşrin öğleden sonra başlamak üzere 29 ve 30 günleri devam eder." şeklinde bir madde yer almıştı. Bu kanuna göre Cumhuriyet Bayramı diğer bayramlardan millilik vasfı ile ayrılıyordu. Bu millî bayramda resmî kurumların dışında olarak hususi yerlerin yalnızca 29 Ekim gününde kapanması öngörülmüştü. Zafer, Ulusal Egemenlik, Bahar, Şeker ve Kurban Bayramları genel tatil günleri içinde değerlendirilmişti.⁶¹

"1935 Cumhuriyet Yıl Dönümü Kutlama Öğreneği"nde, devlet teşkilatı tarafından yapılacak etkinliklerin CHP teşkilatının da iştirakiyle kuvvetlendirilmesi hususundaki gereklilik dile getirilmişti.⁶² Bu doğrultuda cumhuriyetin ilanının 1935'teki 12. yıl dönümü kutlamaları için Bolu'da CHP Vilayet İdaresi Başkanının öncülüğünde "Cumhuriyet Bayramı Kutlama Komisyonu" oluşturulmuştu. Diğer üyeleri arasında belediye başkanı, maarif müdürü ve alay komutanı adına tabur komutanının yer aldığı komisyonda kutlamalar için 3 günlük bir program öngörülmüştü. Komisyon tarafından 3 ayrı komite oluşturulmuş ve bu komiteler halkın yakın ilgisi ile gerekli hazırlık çalışmalarını yürütmüştü.⁶³ Bayram Bolu ve ilçeleri ile köy halkı tarafından geceli gündüzlü coşkun sevinç gösterileri ve şenliklerle kutlanmıştı. Kutlama Komisyonu tarafından alınan kararlar doğrultusunda 28-30 Ekim tarihlerinde resmî ve hususi binalar gündüz bayraklarla donatılmış, gece fenerler ve renkli ampullerle aydınlatılmıştı. CHP, Hava Kurumu, Orman Şirketi, Belediye, Özel Sayış, Orduevi birer tak yaptırmıştı. 28 Ekim'de

⁵⁸ CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.

⁵⁹ "Düzce Ulusevi Yazgını Baha Bey'in Aydışı", *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s. 4.

⁶⁰ CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.31,34.

⁶¹ "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun", *Resmî Gazete*, 1 Haziran 1935, S.3017, Kanun No:2739, Kabul Tarihi:27/5/1935.

⁶² 1935 Cumhuriyet Yıl Dönümü Kutlama Öğreneği, İstanbul, 1935.

⁶³ "Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları", *Bolu*, 10 Birinci Teşrin 1935, S.1017, s. 1.

saat 15'te ilk ve ortaokullar, izciler, resmî ve hususi bütün teşekküller ile halk CHP binası önünde toplanmıştı. Burada öğretmenler tarafından cumhuriyete bağlılık yemini edilmişti. Gençliğin bu andına halkevi başkanı tarafından taltif edici ifadelerle cevap verilmişti. 10. Yıl Marşı okunmuş, ardından Buğday Pazarı, belediye ve hükümet konağı güzergâhında marşlar söylenerek CHP binası önüne gelinmişti. O günün ve ertesi günün akşamı belediye önünde millî marşlar çalınmıştı. Halkevi tarafından halka sinema salonunda ücretsiz sinema ve temsil gösterilmişti.⁶⁴

Fotoğraf 9.

“Cumhuriyet Bayramı’nda Süslenen Posta ve Telgraf Binası”, *Bolu*, S.1020, 7 İkinci Teşrin 1935, s.3.

29 Ekim’de saat 9.30’da Cumhuriyet meydanında yaya ve atlı binlerce köylüden, şehirliden, memurdan, esnaftan oluşan her kesimden halkın ve askerinin katılımıyla Cumhuriyet Bayramı töreni gerçekleştirilmişti. İlk olarak bir resmigeçit düzenlenmişti. Önde halkevi bandosu onu takiben 135. Alay, öğrenci ve öğretmenler, izciler, ellerinde 6 oklu bayraklarla partililer, esnaf ve kurum temsilcileri, atlı katılımcılar geçitte yer almıştı. Parti binası önündeki halk kürsülerinde kadın erkek, genç ve ihtiyar her kesimden birçok hatip tarafından cumhuriyet devrinde yapılan işler, cumhuriyetin faziletleri ve Atatürk’ün inkılapları heyecanla anlatılmıştı. Gün içinde vali ve diğer yetkililerle birlikte yeni vali konağının temel atma töreni icra edilmişti. Halk kürsülerinde Vilayet Parti Başkanı Emin Yerlikaya, Alay Komutanının kızı Nebahat Hanım, Spor Kulübünden Eşref Bey, İlk Mektep öğretmenlerinden Makbule ve Fazile, Topçu Emeklilerinden Emin, Evkaf Müdürü Bekir, Orman Mühendisi Hayati, Ortaokul Fransızca Öğretmeni Kâmil Bey cumhuriyetin ilanı ve önemi hususunda konuşmalar yapmıştı. Bayram münasebetiyle halkevinde halka ücretsiz sinema gösterimi yapılmış ve Temsil Şubesi tarafından temsiller sunulmuştu. Örneğin “Kahraman” piyesi halk tarafından beğeniyle izlenmişti.⁶⁵ Ayrıca halkevi salonunda yurttaşların da katılımıyla 300 kişilik bir “Cumhuriyet Balosu” verilmişti.⁶⁶ Saat 21’de başlayan balo neşeli bir hava içinde devam etmiş, millî oyunlar oynanmıştı. Baloda Şahap Ünsal alkışlar arasında Atatürk’ün ülkü kaynağı olarak Türk milleti için değerini dile getiren bir hitabe söylemişti.⁶⁷ Balo halkevi salonunda nezih ve samimi bir havada halkevi bandosunun eşliğinde sabaha kadar devam etmişti.

⁶⁴ “Cumhuriyetin 12. Yıl Dönümü Kutlulama Programı”, *Bolu*, S.1019, 24 Birinci Teşrin 1935, s. 3.

⁶⁵ “Halk Kürsüsünde”, *Bolu*, S.1020, 7. İkinci Teşrin 1935, s. 2.

⁶⁶ CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.17-19; “Bolu’da Cumhuriyet Bayramına Hazırlık”, *Ulus*, 23 İlk Teşrin 1935, s.4; “Büyük Bayram Yurdda Nasıl Kutlandı”, *Ulus*, 31 İlk Teşrin 1935, s. 3-5; “Cumhuriyetin 12. Yıl Dönümü Bolu’da Nasıl Geçti”, *Bolu*, S.1020, 7. İkinci Teşrin 1935, s. 1-2.

⁶⁷ “Halkevinin Balosu”, *Bolu*, S.1020, 7 İkinci Teşrin 1935, s. 2.

Telgraf vasıtasıyla Cumhuriyet reisi Atatürk'e, Başvekil İsmet İnönü'ye ve diğer devlet erkânına halkın sevinç ve minnet duyguları ifade edilmişti. CHP Bolu Vilayet Başkanlığı'ndan CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen kutlama telgrafına Genel Sekreter Recep Peker: *"Bugün 12. yaşını bitiren Türkiye Cumhuriyeti bütün tazeliği içinde en olgun bir varlık olarak ileri günlerin güneşli yaşayışına doğru hız almış gidiyor. Her yıl başka bir sıcaklık içinde kutladığımız yüce ulus bayramının bütün yurttaşlar ve arkadaşlar için sevinç ve heyecan kaynağı olmasını dilerim."*⁶⁸ şeklinde bir cevap göndermişti.

Fotoğraf 10.

"Ey Türk Ulusu: Büyük Bayramınız Kutlu Olsun" manşeti ile Bolu gazetesi, 7 Kasım 1935.

30 Ekim'de ise halk belediye binası önünde toplanmış ve belediye tarafından yaptırılmış olan şehitliğe gidilmiştir. Şehitliğe çelenk konulmuş, Belediye Doktoru Burhanettin Bey tarafından Bolulu şehitlere ilişkin bir söylev verilmiş ve askerî kıta tarafından 3 el ateş edilmek suretiyle saygı duruşunda bulunulmuştu. Ardından halkevine gidilerek Cumhuriyet Bayramına ilişkin söylevler dinlenmiş, takiben Yeşilova ve Abant Spor Kulüpleri tarafından Karagözler Çayırında atletizm ve futbol müsabakaları yapılmıştı.⁶⁹ Gün içinde İlk Mektep Öğretmenlerinden Emine Çakır ile İhsan Bey ve Parti Başkanı Emin Yerlikaya kutlama gününe ilişkin konuşmalar yapmıştı.⁷⁰ Kutlamalar çerçevesinde Bolu'nun yakın köylerinde de davul ve zurna eşliğinde şenlikler düzenlenmişti.⁷¹ Nebahat Omay ise Bolu gazetesinde yayımlanan hitabında: *"Cumhuriyet ne demek?/Cumhuriyet on iki yıl geçiren,/Bu ad dile geldikçe yüreklerde,/Yanıcı son uçsuz bir ülküdür,/Atatürk'ü inanında,/Ta canında duymandır."* mısraları ile cumhuriyetin anlamını şiirsel bir ifade ile dile getirmişti.⁷² Yeniçağa'dan Şinasi Açıkalin Bolu gazetesinde Cumhuriyet Bayramına ilişkin duygu ve düşüncelerini açıklarken: *"Cumhuriyet; içtimai hayatta en iyi, en salim ve tabii bir şekli hükümettir."* demişti. Haklarını ve vecibelerini bilerek kendi iradesi ile hareket eden şahısların ancak cumhuriyetle insanlık sıfatını kazanabileceklerini ifade etmişti. Buna karşılık Türk milleti asırlarca istibdadın pençesi altında ezilmiş, meziyet ve medeni kabiliyetlerini idrakten mahrumiyetle zalim ellerde inlemişti. Türk çocuğunu ve yurdunu bu sıkıntılardan Atatürk kurtarmıştı. Cumhuriyetin ilanı ile fertlerin saltanatı son bulmuştu. Türk milleti esaret zincirlerini kırmış, böylece *"hükümet ve saltanat-ı millîye"* başlamıştı. Açıkalin: *"Cumhuriyet halk hükümeti, binaenaleyh halk hükümetidir. Türk ülkesinde halkın iradesi ve bu iradenin muhassalası olan kanunlar hükümleridir. Cumhuriyet keyfi idareye sureti kat'iyede çekmiştir. Atatürk'ün irşadile rüşdünü ispat eden, hüküm gasibin elinden alan millet bugün en büyük bayram olarak ilelebet tebcil ve tes'id edecektir. Bugün Türk'e en mukaddes*

⁶⁸ "Bolu CHP Başkanlığına", *Bolu*, S.1020, 7 İkinci Teşrin 1935, s. 4.

⁶⁹ "Cumhuriyetin 12. Yıl Dönümü Kutlulama Programı", *Bolu*, S.1019, 24 Birinci Teşrin 1935, s. 3.

⁷⁰ "Halk Kürsüsünde", *Bolu*, S.1020, 7. İkinci Teşrin 1935, s. 2.

⁷¹ "Köylerde Bayram", *Bolu*, S.1020, 7. İkinci Teşrin 1935, s. 2.

⁷² Nebahat Omay, "Yurttaşlarım", *Bolu*, S.1020, 7. İkinci Teşrin 1935, s. 2.

bayramdır.” diyerek sözlerine nihayet vermişti.⁷³ Aynı gazetede İ. Özbakır ise: “Kıymetli nesil, omuzlarımıza yüklenen ödevin ulusal olduğunu unutma. Atatürk'ün kanını taşıyan herhangi bir Türk yavrusu ulusal varlığını, benliğini elinden almak isteyen hasımlarının acizi olamaz...Kutlu nesil; siz cumhuriyetin sahibi ve koruyucususunuz. Çünkü bu uğurda ant içmiş, varlığını ulusu ve ülkesi için acuna karşı feda etmekten zerre kadar çekinmemeğe ulusunuz karşısında söz vermişsinizdir.”⁷⁴ diyerek cumhuriyetin Türk gençliğine yüklediği sorumlulukları hatırlatmıştı.

CHP Genel Sekreterliği'nden gelen program çerçevesinde Düzce'de de kutlama hazırlıkları yapılmıştı. 28 Ekim'de 12. yıl dönümü kutlama etkinlikleri kapsamında şehrin giriş ve çıkışları ile işlek caddelerine cumhuriyet pankartları, bayraklar ile Atatürk'ün fotoğrafları ve veciz ifadeleri asılmıştı. Süslü taklar kurulmuştu. Halkevi bandosunun İstiklal Marşı törende hazır bulunan heyecanlı kitle tarafından alkışlanmıştı. Halk kürsülerinde hatipler ve öğrenciler tarafından cumhuriyet rejiminin faziletleri hakkında söylevler verilmişti. Bando tarafından çalınan “10. Yıl Marşı”na halk hep bir ağızdan eşlik etmişti. Yağan yağmura rağmen resmigeçit ve merasim halkın yakın ilgisi ile takip edilmişti. Gece halkevinin tertip ettiği fener alayına ve bandoya halk ellerinde meşaleler, bayrak ve parti bayrakları olduğu halde iştirak ederek şehrin muhtelif sokak ve caddelerini dolaşmıştı. Yeni yapılan Gündolaması Köyü Okulu'nun açılış töreni 29 Ekim'de icra edilmişti. Daire reisleri, kurul başkanları ve köylülerin önünde halkevi bandosunun çaldığı İstiklal Marşı'nı takiben söylevler verilmişti. 30 Ekim akşamında halkevi tarafından piyes, oyun ve monologlar ile desteklenen etkinlikler halka ücretsiz olarak sunulmuştu.⁷⁵ Halkevliiler tarafından çeşitli konularda konferanslar verilmişti. Özellikle saltanat ve cumhuriyet dönemlerindeki icraat hatipler tarafından rakamlar ve örneklerle karşılaştırılarak halka anlatılmıştı.⁷⁶ 1935 yılı ekim ayı sonlarında Gerede Halkevi Köycülük Şubesi tarafından Gerede'ye 8 km mesafede bulunan Koçumlar, Dikmen ve Güney köylüleri halkevine davet edilmiş ve cumhuriyetin 12. yıl dönümü kutlamaları ile köy işleri hakkında görüşmeler yapılmıştı. Bu münasebetle bir de çay şöleni düzenlenmişti. Gerede Halkevi'nde Cumhuriyet Bayramı'nın 2. gecesi olan 30 Ekim akşamı halkevi üyelerinin katılımıyla “Hisse-i Şayia” ve “İkizler” piyesleri oynanmıştı. Piyesler kadın ve erkek 260 izleyici tarafından takip edilmişti.⁷⁷ Göynük halkı cumhuriyetin 12. yıl dönümünü içtenlikle kutlarken diğer yandan bu süreçte cereyan eden elim bir hadise olarak Cumhur reisi Gazi Mustafa Kemal'e karşı girişilen suikast teşebbüsünü de kınamıştı.⁷⁸ İlçede itina ile inşa edilmiş çocuk parkı bayram günü icra edilen bir törenle kaymakam ve belediye başkanı tarafından açılmıştı. Park cumhuriyetin emanetçileri olan çocuklara armağan edilmişti. Ertesi gün ise yine kutlama etkinlikleri çerçevesinde Köstebek ve Himmetoğlu Yatılı Mekteplerinin açılış töreni icra edilmişti.⁷⁹ Mudurnu'daki kutlamalar çerçevesinde aşağıda fotoğrafları da görüldüğü üzere tören meydanı girişine iki yanında Türk bayrağı asılı ve ortasında Atatürk portresi yerleştirilmiş bir tak kurulmuştu. Meydanda silindirik şapka ve smokin takımı ile kaymakam, askerî erkân ve halk bir araya gelmişti.⁸⁰

⁷³ Şinasi Açıkalm, “29 Birinci Teşrin En Büyük Bayram”, *Bolu*, S.1019, 24 Birinci Teşrin 1935, s. 1.

⁷⁴ İ.Özbakır, “Genç Cumhuriyetin Sayın Gencine”, *Bolu*, S.1020, 7 İkinci Teşrin 1935, s. 1.

⁷⁵ CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.22-23.

⁷⁶ CDA 490.1.0.0.982.808.192-194.

⁷⁷ CDA, 490.1.0.0.982.808.154-156.

⁷⁸ “Ulus Bayramını Kutlarken Komployu da Tel'in Ediyor”, *Ulus*, 3 Son Teşrin 1935, s. 2.

⁷⁹ “Göynük'te”, *Bolu*, S.1020, 7 İkinci Teşrin 1935, s. 3.

⁸⁰ MDKA, 29.10.1935, Envanter No: AIB_Cn_0731; MDKA, 29.10.1935, Envanter No: AIB_Kb_0003

Fotoğraf 11.

Fotoğraf 12.

1936 yılı kutlamalarına ilişkin olarak Matbaa Müdürü Esat Yılmaz Bolu gazetesinde kaleme aldığı makale ile okuyuculara Cumhuriyet Bayramı'nı en büyük millî bayram olarak takdim etmişti. Yılmaz'ın göre; bir zamanlar üç kıtada hüküm süren Türk orduları ilerleyen süreçte başarısız bir idari ve askerî yaklaşımın neticesi olarak Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde İtilaf devletlerinin esaretine uğramıştı. Millettin bir evladı olarak tarih sahnesi çıkan Mustafa Kemal Paşa tam da bu sırada Türk milletine vurulan esaret zincirini kırmak üzere mücadeleye atılmıştı. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Millî Mücadele ateşini körüklemişti. Mustafa Kemal Paşa Samsun, Erzurum, Sivas ve Ankara'da Millî Mücadele'yi başarıya ulaştırma çarelerini ararken saltanat hükümeti bu mücadeleye sekte vurmaya çalışmıştı. Nihayetinde İnönü, Dumlupınar, Sakarya ve Başkumandanlık Meydan Muharebeleri ile işgal kuvvetlerine kesin darbeler vurulmuş ve işgal kuvvetleri bu süreçte Türk topraklarından nihai olarak sürülmüştü. Bu gelişmelerin akabinde Gazi Mustafa Kemal'in yoğun mesaisiyle cumhuriyet ilan edilmiş ve ülke siyasi, sosyal, kültürel, iktisadi ve askerî alanlarda büyük bir atılım içine girmişti. Yılmaz; saltanat devrini esaret, haksızlık ve bakımsızlık hayatı olarak değerlendirmişti. Cumhuriyetin ilanı ile bu sorunların yerini bereketli semerelere bıraktığını vurgulamıştı.⁸¹

Bayram nedeniyle Bolu Çocuk Esirgeme Kurumu yoksul çocuklardan 30'unu, belediye ise 20'sini giydirmek üzere çalışmalara başlamıştı. Bu doğrultuda elbise, ayakkabı, çorap ve kasket siparişi verilmişti.⁸² Mekteplerde bayrama yönelik hazırlıklar yapılmıştı. Ayrıca Bolu

⁸¹ Esat Yılmaz, "En Büyük Bayramımız", *Bolu*, S.1068, 29. Birinci Teşrin 1936, s. 1.

⁸² "Çocuk Esirgeme Kurumu ve Uray Elli Talebeyi Giydiliyor", *Bolu*, S.1067, 22 Birinci Teşrin 1936, s. 1.

gazetesinden yapılan bir davetle 29 Ekim'in herkes için bir bayram havasında geçmesi temennisinde bulunularak şunlar ifade edilmişti:⁸³

"Yarının büyükleri, cumhuriyetin emanetçileri olan sizler büyük bayramınız için hazırlanırken kardeşlerinizi unutmayınız. Yurdu için canını vermiş, kanını akıtmış büyük şehit babalarının arkada bıraktığı bu yavruları da süslemek, onların boyunlarını bükdürmemek, minimini kalpleri mahzun etmemek için aranızda onları da alınız. Elinizden bir şey gelmezse en azından sizin için eski fakat yoksul yavrular için yeni olan elbiselerinizi onlara veriniz."

Bolu'da 1936 yılı bayram kutlamaları için de vilayet parti, belediye ve halkevi başkanları, en rütbeli askeri komutan, maarif müdürü ve spor kulübü başkanından oluşan bir hazırlık komitesi teşkil edilmiş ve hazırlıklara başlanmıştı.⁸⁴ Bayramda vilayet merkezinde vilayet konağının açılış töreniyle Gazi Bulvarı'nın, Gerede-Ankara arasındaki 50 metrelik betonarme köprüünün, Düzce-Bolu ve Hendek-Düzce yolundaki 10 kilometrelik yolun, Göynük spor alanının açılış törenleri ile Mudurnu ve Gerede parti binalarının temel atma törenleri yapılacaktı.⁸⁵ Nihayetinde kutlamalar münasebetiyle Bolu şehri baştanbaşa Türk bayrakları ile donanmıştı. 28 Ekim'deki etkinlikler sırasında halk sokaklara dökülerek, parti binası önünde toplanmıştı. Askerî kıtanın, izcilerin ve hususi teşekküllerin de yer aldığı etkinlik İstiklal Marşı ile başlamıştı. Öğrenciler cumhuriyete bağlı kalacaklarına ant içmişler, Halkevi Başkanı Lütfi Gören gençliğin andına coşkulu bir konuşma ile karşılık vermişti. Halkevi bandosu tarafından okulların ve binlerce halkın iştirakiyle "10. Yıl Marşı" okunmuş, halkevi bandosunun millî havaları eşliğinde askerler, öğrenciler, öğretmenler ve halk ile şehir baştanbaşa dolaşmıştı. O günün gecesinde resmî ve hususi bütün binalar aydınlatılmış, şehrin muhtelif yerlerinde davullar eşliğinde eğlenceler düzenlenmişti. Sakarya Yatılı İlkokulu öğrencileri tarafından halka sinema binasında temsiller verilmişti. 29 Ekim sabahı hükümet dairesinde resmî kabul yapılmıştı. Cumhuriyet meydanı hıncahınç dolmuş, Merkez İlkokulu öğrencileri tarafından istibdat devri ile cumhuriyet dönemindeki durumu karşılaştıran bir temsil verilmişti. Önde bir öğrencinin elinde üzerinde "Dün" kelimesi yazan bir levha vardı. Yazının arkasında kıvrılmış bir yılan resmedilmişti. Levhayı tutan öğrencinin arkasında sırmalı elbiseleri ve nişanlarıyla padişah, yanında veziri, bunların arkasında da kavuğuyla mahalle mektebi hocası, elinde falaka tutan kalfa ve "umacılar gibi çarşafa bürünmüş, siyah bir peçe altından bakan" karısı bulunuyordu. Diğer yanda ise "Bugün" kelimesini içeren levhayı taşıyan bir öğrenci yer almıştı. Bu öğrencinin de arkasında medeni bir duruş sergileyen öğrenciler göze çarpıyordu. Esnaf cemiyetleri temsilcileri de kalabalığa karışmıştı. Vali Salim Gündoğan meydana toplanan grupları selamlayarak tribündeki yerine geçmişti. Geçit resminde ilk olarak askerler görünmüş, onları bekçiler, ortaokul öğrencileri, spor kulüpleri, millî müessese ve esnaf temsilcileri ile binlerce kişiden oluşan halk yer almıştı. Resmigeçitten sonra vali konağı ile vilayet matbaasının yeni binalarının açılış töreni yapılmıştı. Takiben parti binası önünde hatiplerin söylevleri dinlenmişti. Akşam sinema binasında halka temsiller verilmiş, şehrin muhtelif yerlerinde millî eğlenceler düzenlenmişti.⁸⁶ Bolu Halkevi'nin büyük salonunda bir balo düzenlenmişti. Baloya Bolu'nun tanınmış ve ileri gelen şahsiyetleri ile aileleri ve daire başkanları davet edilmişti. Balo nezih bir ortamda geç vakitlere kadar devam etmişti. Balonun zengin büfesi ve caz heyeti davetlilerin memnuniyetini artırmıştı.⁸⁷ 30 Ekim günü binlerce kişiden oluşan halk belediye önünde toplanmış ve şehitliğe gidilmişti. Söylevlerin ardından şehitliğe çelenkler konulmuştu. Öğleden sonra halk kürsülerinden cumhuriyet ve feyzlerine dair söylevler verilmişti. Takiben Karagözler çayırında Yeşilova ve Aband Spor Kulüpleri arasında bir futbol maçı yapılmıştı. Gece ise Halkevi Temsil Kolu tarafından hazırlanan "Yurt" piyesi halka temsil edilmişti.⁸⁸ Halkevi Başkanının parti binası önünde verdiği söylevde 29 Ekim'de millî irade ile

⁸³ "Miniminiler: Eski Elbiselerinizi Kardeşlerinize Veriniz", *Bolu*, S.1067, 22 Birinci Teşrin 1936, s. 1.

⁸⁴ "Cumhuriyet Bayramını Kutlama Programı", *Bolu*, S.1065, 1 Birinci Teşrin 1936, s. 1.

⁸⁵ "Bolu'da Bayındırlık ve Kalkınma İşleri", *Ulus*, 8 İlk Teşrin 1936, s. 2.

⁸⁶ "İlimizde Cumhuriyet Bayramı Parlak Bir surette Kutlandı", *Bolu*, S.1069, 5 Teşrin-i sâni 1936, s. 3.

⁸⁷ "Balo", *Bolu*, S.1069, 5 Teşrin-i sâni 1936, s.2.

⁸⁸ CDA, 490.1.0.0.982.808. 103-116, 116-131.

büyük bir millî davanın kazanıldığı; baskıcı, saldırgan ve milletle ilişkisini kesmiş bir aile saltanatının yıkıldığı anlatılmıştı. Millî hayat içinde unutulmayacak 29 Ekim gününde en büyük pay, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkararak Türk milleti adına millî ve fikri hareketi başlatan Atatürk'e aitti. Atatürk; düşmanı ülkeden atmak, Sevr'i geçersiz kılmak, millî olmaktan çıkmış köhne müesseseleri yıkmak ve takiben milliyetçi, halkçı, devletçi, laik, inkılapçı esaslar üzerinde yeni müesseseleri ile cumhuriyeti kurmak suretiyle bir mefkûreye hayat vermişti. CHP tarafından 6 okla ifade edilen bu temel prensipler artık halka mâl olmuştu. Bunlar bir namus borcu olarak korunması gereken millî mukaddesat arasına girmişti. Nihai olarak Atatürk'ün gösterdiği Türk milletini medeniyet saffında en ileri mevkie götürmek millî hedef ve mefkûresine de el ve kafa birliği ile mutlaka ulaşılacaktı.⁸⁹

Bayram münasebetiyle Bolu Valisi ve CHP Başkanı Salim Gündoğan, Cumhur reisi Gazi Mustafa Kemal'e: "Kutsal cumhuriyetimizin 13. yıl dönümü bayramı coşkun ve canlı bir heyecan ve içten gelen minnet ve saygı ile Bolu ili partilileri tarafından kutlulanırken, yüksek kurtarıcı ve koruyucumuz siz büyük önderimizden sonsuz saygılarımızla başımızda ün vermenizi diler ve mutlu ellerinizden öperiz." şeklinde bir kutlama telgrafi göndermişti. Benzer şekilde Bolu Belediye Başkanı Reşat Aker de: "Türk milletine armağanınız olan cumhuriyetin 13. yıl dönümünü yürekten taştan sevinçle kutulayan Boluluların minnet ve şükranlarını sunar, kutlu elinizi saygı ile öperim." demişti. Buna Gazi Mustafa Kemal tarafından yine bir kutlama mesajı ile cevap verilmişti. Reşat Aker gönderdiği diğer bir telgrafla Cumhur reisliğine, TBMM Başkanlığına, Dahiliye Vekaleti'ne ve CHP Genel Sekreterliğine: "Yüce önderimiz Atatürk'ün Türklüğe armağanı olan cumhuriyetin 13. yıl dönümünü içten gelen coşkun sevinçle kutulayan Boluluların sonsuz sevgilerini saygılarımla sunarım." şeklinde bir hitapta bulunmuştu. Buna TBMM Başkanı Abdülhalik Renda tarafından: "Cumhuriyet Bayramı'nın 13. yıl dönümü münasebetiyle gösterilen duygulara teşekkür eder, saygılarımı sunarım." şeklinde bir cevap verilmişti.⁹⁰ 30 Ekim tarihinde akşam parti ve halkevinin büyük salonunda bir balo verilmişti. Baloya şehrin tanınmış simaları ile daire başkanları aileleriyle iştirak etmişti. Balo zengin büfe ve caz heyeti ile dikkat çekmiş ve eğlenceler sabaha kadar sürmüştü.⁹¹

Mudurnu'da ise 28 Ekim sabahı resmi daireler, çarşı, mahalle ve evler bayraklarla süslenmişti. İlçede heyecanlı bir telaş hâkim olmuş, halkın önünde kaymakam ve jandarma komutanı olduğu halde bandonun musikisi eşliğinde "Yaşasın Cumhuriyet, Yaşasın Atatürk" sesleriyle halkevinden başlayarak Cumhuriyet meydanına doğru ilerlenmişti. Kutlamalar sabaha kadar devam etmişti. 29 Ekim sabahı kutlama etkinlikleri yine Cumhuriyet meydanında başlamıştı. Jandarma kumandanı, kaymakam ve diğer askeri erkân tören alanında halkın bayramını kutlamış, öğrenciler tarafından söylevler verilmişti. Öğleye doğru önde bando ve jandarma müfrezesi olmak üzere Cumhuriyet Marşı eşliğinde resmigeçit yapılmıştı. Öğle vakti köylüler davul, zurna ve kavalları ile etkinliğe katılmışlardı. Kaymakamın girişimleri ile akşam hükümet salonunda 100 kişilik bir toplantı tertip edilmişti. Gece boyunca eğlenceler düzenlenmiş, havai fişekler atılmıştı. 30 Ekim'de benzer etkinliklerle geçmiş, akşamında Cumhuriyet Merkez Okulu salonunda bir balo düzenlenmişti. Baloya 50 civarında aile katılmıştı. Bunların arasında 5 de köy muhtarı bulunuyordu.⁹²

1937'deki etkinlikler çerçevesinde davul ve zurna ekipleri hazır bulunmuştu. Yeşilova ve Abant Spor Kulüpleri tarafından Karagözler çayırında muhtelif spor eğlenceleri yapılmıştı. Resmi erkân tarafından merasimle şehitliğe çelenk koyulmuştu. Bolu Halkevi, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında bandosu ve konuşmacılarıyla yer almıştı. Akşam halkevinde bir balo

⁸⁹ "Halkevi Başkanının Parti Önündeki Söylevi", *Bolu*, S.1069, 5 Teşrin-i Sâni 1936, s. 3.

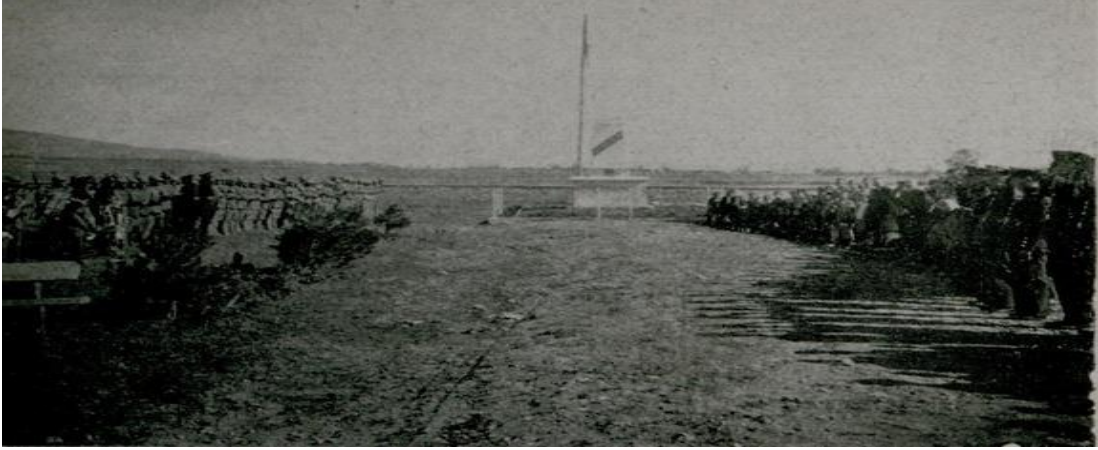
⁹⁰ "Kutlama Telgrafları", *Bolu*, S.1069, 5 İkinci Teşrin 1936, s.1.

⁹¹ "Balo", *Bolu*, S.1069, 5 İkinci Teşrin 1936, s.1.

⁹² "Mudurnu'da Cumhuriyet Bayramı", *Bolu*, S.1029, 5 İkinci Teşrin 1936, s. 3-4.

düzenlenmişti.⁹³ Halkevi Temsil Şubesi tarafından Cumhuriyet Bayramı süresince halka 3 akşam müsamere verilmişti.⁹⁴

Fotoğraf 13.

“Bolu’da Cumhuriyetin 13. Yıl Dönümünde Şehitliğe Çelenk Koyma Merasimi”, *Belediyeler Dergisi*, S.28, İkinci Teşrin-İlk Kânûn 1937, s.56.

Fotoğraf 14.

“Bolu’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları Süresince Halkı Eğlendiren Milli Davul Takımı”, *Belediyeler Dergisi*, S.28, İkinci Teşrin-İlk Kânûn 1937, s.57.

Cumhuriyetin ilanının 14. yıl dönümü hazırlıkları kapsamında Vali Vekili Nuri Akkaya'nın başkanlığında çeşitli toplantılar yapılmış ve zengin bir program hazırlanmıştı. Bu çerçevede Feyzi Cumhuriyet Mektebi'nin müsamereleri, halkevi bandosunun dinletileri, hatipler tarafından verilecek söylevlerinin yanı sıra köyler için de ayrı bir kutlama programı öngörülmüştü.⁹⁵ Bolu'da resmî ve hususi müesseseler, mağaza ve dükkânlar baştanbaşa bayraklarla donatılmıştı. Gece parti binası, Büyük Cami'nin kubbesi ve postane aydınlatılan mekânlar arasında idi. 28 Ekim'de başlayan ilk etkinlikler çerçevesinde Cumhuriyet meydanında ve belediye önünde davul ve zurna eşliğinde eğlenceler düzenlenmişti. Parti, Belediye, Orduevi, Türk Ticaret Bankası, Hususi Muhasebe ve Tayyare Cemiyeti tarafından muhtelif mahallerde Atatürk'ün resimleri ve vecizeleri ile bayrak ve çam dallarıyla süslenen taklar kurulmuş, afişler asılmıştı. Birçok yere büyük şekilde yazılmış “14” rakamı konulmuştu. Bolu valisi 29 Ekim sabahı hükümet makamında ziyaret

⁹³ “Cumhuriyet Bayramı”, *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s. 2.

⁹⁴ *CDA*, 490.1.0.0.982.808.63, 80.

⁹⁵ “Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları”, *Bolu*, S.1118, 21 Teşrin-i Evvel 1937, s. 1.

edilmiş ve tebrik edilmişti. Cumhuriyet meydanında askerî kıtalar, mektepler, esnaf teşekkülleri, spor kulüpleri ile binlerce kişiden müteşekkil halk toplanmıştı. Toplananlar vali ve alay komutanı tarafından selamlanmış ve ardından tribünlere geçilerek geçit resmi takip edilmişti. Borazanların zafer marşları arasında askerler, polis ve jandarmalar, izciler, talebeler, spor kulüpleri, millî müesseseler, esnaf cemiyetleri, Titaş Kereste Fabrikası işçileri, atlı ve yaya yüzlerce köylü birbirini takip ederek kortejde yer almıştı. Öğleden sonra Cumhuriyet meydanında ve belediye önündeki halk kürsülerinde günün anlam ve önemi ile “14 cumhuriyet yılında yapılan büyük işler” hakkında konferanslar verilmişti. Gece halkevi salonunda bir balo tertip edilmişti. Gece askerî kıta ve belediye tarafından bir fener alayı düzenlenmişti. Belediye sineması binasında Feyzi Cumhuriyet İlkokulu öğrencileri tarafından 12 perdelik bir temsil verilmişti. 3 gün boyunca Cumhuriyet meydanında ve belediye önünde halkevi bandosu ile davul ve zurnaların eşliğinde halk sevinçli bir bayram geçirmişti.⁹⁶ 30 Ekim günü askerî kıtanın da katılımıyla şehitliğe gidilerek abideye çelenkler bırakılmış ve söylevler verilmişti. Karagözler çayırında Yeşilova ve Aband Spor Kulübü sporcuları tarafından muhtelif spor hareketleri ve müsabakalar yapılmıştı.⁹⁷

14. Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e Bolu Belediye Başkanı Reşat Aker tarafından çekilen telgraf: “Yüce varlığınızla bizlere bahsettiğiniz kutsal cumhuriyetin 14. yıl dönümünü yürekten taştan samimi duygu ve sevinçle kutulayan Boluluların sonsuz minnet ve şükranlarını tazimleri ile arz eder kutlu ellerinizi saygı ile öperim.” şeklinde idi. Buna Kemal Atatürk imzalı gelen cevap: “Size de kutlu olsun.” şeklinde idi. Aker tarafından Başvekâlete, TBMM Riyasetine ve Dâhiliye Vekâletine gönderilen telgrafta: “Büyük atamızın armağanı olan cumhuriyetin 14. yıl dönümünü içten gelen coşkunun tezahüratla kutulayan Bolularımızın sonsuz sevgilerini saygılarımla sunarım.” denilmekte idi. Bolu Belediye Başkanlığına, Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya tarafından verilen cevapta: “Büyüklüğü ve eşsizliği ulusal ruha yıl geçtikçe daha fazla sinen Cumhuriyet Bayramımızın bütün memleket mikyasında kutulduğu bu anda duyulan şuur ve heyecanlı sevince iştirak eder, tebriklerimi sevgi ve saygılarımla sunarım.” denilmiştir. TBMM Reisi Mustafa Abdülhalik Renda ise: “Cumhuriyet Bayramı’nın 14. yıl dönümü münasebetiyle gösterilen duygulara teşekkür eder, saygılarımı sunarım” şeklinde bir cevap vermişti. Başvekil Celal Bayar ise: “Tebrikatınıza teşekkür eder, millî bayramımızın sizin için de kutlu olmasını dilerim.” şeklinde bir cevap göndermişti.⁹⁸ Bolu gazetesinde cumhuriyetin büyük bir şevkle ve heyecanla kutlanma sebebi değerlendirilmiş ve 14 cumhuriyet yılının halka kazandırdıkları üzerinde durulmuştu. Buna göre eski devrin adı saltanat olan zillet idaresinin yerini artık medeniyet dünyası içinde yüksek bir mevki almış müstakil, dostluğu istenen ve düşmanlığından çekinilen bir idare almıştı. Bu suretle devlet ve millet hayatında hak sahibi olan millet tarafından birkaç asra sığmayacak birçok ilerleme hareketi 14 yıl içine sığdırabilmişti. Gazetede, övünç kaynağı olan bütün bu işlerin: “Hür ve ileri Cumhuriyet Türkiye’si’nin kudretli varlığı sayesinde” olduğu ifade edilmişti.⁹⁹ Gazetede ilgili satırlarda son olarak fedakâr ve feragatli çalışmaları ile cumhuriyeti Türk halkına kazandıran Atatürk saygı ve minnetle yâd edilmişti. Bunun yanı sıra gazetede Cumhuriyet döneminde Bolu’da kaydedilen ilerlemeleri ve yapılan çalışmaları gösteren bir yazı dizisi yer almıştı. Atatürk’ün Büyük Nutkundan parçalara yer verilmişti.¹⁰⁰ Halk Şairi Emin Eren, gazetede yer alan “Cumhuriyet Bayramı’nda Bir Tuhfe” adlı şiirindeki: “Cumhuriyet bugün on dört yaşında/Atatürk’ün doğdu öz savaşında/Çok yaşasın dursun Türk’ün başında/Elmas gibi bir taş şanlı içinde” dördünlüğü ile hem cumhuriyetin hem de cumhuriyetin kurucusu Atatürk’ün önemini vurgulamıştı.¹⁰¹

Düzce’deki etkinlikler kapsamında ilçeye halk kürsüleri konulmuş ve söylevler verilmişti. Parti ve halkevi radyolarına bağlanan hoparlörler ile harici neşriyat dinlenmişti. İlçenin muhtelif

⁹⁶ CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.24-25.

⁹⁷ “Cumhuriyet Bayramı”, *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s. 2.

⁹⁸ “Tebrik Telgrafları”, *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s. 3.

⁹⁹ “Büyük Bayram”, *Bolu*, S.1119, 28 Teşrin-i Evvel 1937, s.1-2.

¹⁰⁰ “Büyük Şef’in Nutkundan Parçalar”, *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s. 1.

¹⁰¹ Emin Eren, “Cumhuriyet Bayramına Bir Tuhfe”, *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s. 7.

yerlerinde taklar kurulmuş, bu taklar bayrak, çiçek ve veciz sözlerle süslenmişti. Halkın, resmî ve askerî erkânın hep bir ağızdan söylediği İstiklal Marşı'nın ardından bayrak çekme töreni yapılmıştı. Cumhuriyet meydanında malul gazilerin, jandarma ve mekteplilerin, köylü ve şehirli yaya ve atlı halkın katılımıyla yapılan resmigeçit düzenli bir görüntü arz etmişti. Muhtelif hatipler günün önemini ifade eden, saltanat ile cumhuriyet idaresi arasındaki farkları sıralayarak istatistiksel verilerle ortaya koyan söylevler vermişti. Öyleki bayramın 2 gününde 3 halk kürsüsünde 15 söylev verilmişti. Gece fener alayı düzenlenerek havai fişekler atılmıştı. Cadde ve sokakları dolduran halkın millî oyunları ile heyecan bir kat daha artmıştı. Parti salonunda "Kutlulama Komitesi" tarafından kaymakam ve hükümet erkânı ile köylülerin ve halk temsilcilerinin bulunduğu 150 kişilik bir ziyafet verilmişti. Ziyafet sırasında cumhuriyet rejimi ile demokrasinin Türk milletine kazandırdıkları hakkında konuşmalar yapılmıştı.¹⁰² Mudurnu'da ise Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle Mudurnu Halkevi Köycülük Kolu tarafından bütün köylüler merkeze davet edilmişti. Bu davete icabet eden yaya ve atlı 500 kadar köylü merkezde bando ile karşılanmış, şehirli ve köylüler arasında bir kaynaşma yaşanmıştı. Eğlenceler düzenlenmiş ve köylülere ikramlarda bulunulmuştu.¹⁰³

20 Temmuz 1938'de çıkarılan kararname ile kutlamaların tıpkı 10. yıl etkinlikleri gibi diğer yıllara göre biraz daha kapsamlı tutulması sağlanmıştı. Bu çalışmalarını yürütmek üzere yine "Kutlama Yüksek Komisyonu" teşkil edilmiş, gönderilen talimatlar ile şehirlerdeki kutlama programlarının özellikleri tespit edilmişti.¹⁰⁴ CHP Genel Sekreterliği tarafından Bolu'ya da vecizeler ile harf kalıpları ve icra edilmesi öngörülen faaliyetler için talimatlar gönderilmişti.¹⁰⁵ Bu yöndeki ilk çalışmalardan olarak, 15 yıllık cumhuriyet döneminde şehirlerde icra edilen faaliyetleri ve kaydedilen gelişmeleri içeren bir kitapçık hazırlanması talep edilmişti. Nitekim bu doğrultuda Bolu'da cumhuriyet döneminde siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmeleri istatistiksel veriler ışığında ele alan "Cumhuriyetin 15. Yılında Bolu" adlı kapsamlı bir kitabın yayınlandığı görülmektedir.¹⁰⁶

Fotoğraf 15.

"Bolu'da Cumhuriyetin 15. Yıl Dönümü Kutlamaları", *Bolu*, S.1171, 3 Teşrin-i Sâni 1938, s.1.

¹⁰² "Düzce'de Cumhuriyet Bayramı", *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s. 2.

¹⁰³ "Mudurnu'da Cumhuriyet Bayramı", *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s. 2.

¹⁰⁴ CDA, 490.01.11.56.57.1.

¹⁰⁵ CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.11.

¹⁰⁶ *Cumhuriyetin 15. Yılında Bolu*, Devlet Basımevi, İstanbul 1938.

29 Ekim 1938 tarihinde icra edilecek kutlamalara yönelik olarak bütün şehirde gerekli hazırlıklar yapılmıştı. Bolu gazetesinde de ifade edildiği üzere “15. yılında olgunlaşmış ve filizlenmiş cumhuriyet inkılabı meyvelerini vermeye başlamış”, köylüsünden şehirlisine, gencinden yaşlısında, kadınından erkeğine bütün Bolu halkı coşkunun bir heyecan içinde kutlamalarda yer almıştı.¹⁰⁷ Bolu gazetesi ilk sütunlarında Mustafa Kemal Atatürk’ün TBMM’de Başvekil Celâl Bayar tarafından okunan bayram kutlamasına ilişkin mesajına yer vermişti.¹⁰⁸ Mediha Varlık, Bolu gazetesinde cumhuriyetin 15. yılına dair duygu ve düşüncelerini aktarırken Türk kültürü ile istiklalini ve Türk kadınının hayat hakkını kazanmasını bu sürecin en önemli gelişmeleri arasında değerlendirmişti. Bu başarıların kaynağını hiç şüphesiz Türk milletinin kafasında ve kalbinde sarsılmaz bir yer edinen Atatürk teşkil ediyordu. Söz konusu günde olduğu gibi ileride de bu kaynaktan beslenecek Türk milleti yeni zaferler ve başarılar elde edecekti.¹⁰⁹ Bolu Halkevi tarafından organize edilen kutlama programında konuşma yapan Feyzi Cumhuriyet İlkokulu öğretmenlerinden Meb’use Birgil bundan 15 yıl önce Atatürk’ün üstün dehası ile işgal altındaki Türk topraklarının düşman işgalinden kurtarılarak, “padişah denilen ve milletin sırtından geçinen tufeyli mahlûkun” ülkeden kovulduğunu ifade etmişti. Artık Türkler kendi yurtlarının öz ve tek sahibi idi. Cumhuriyetin asırları yıla sığdıran nurlu ve bereketli eli istibdadın kafes arkasına hapsettiği kadına layık olduğu değeri vermiş, onu iş hayatına dâhil etmişti. İstibdadın küflü kafalar yetiştiren kültürünün yerini artık millî, laik, ilmi ve dinamik bir kültür almıştı. Çocukların ve gençlerin okullarda eğitimi kadar okul dışında kalan fertlerin de okuyup yazma işi göz önünde tutulmuş ve gerekli hamleleri yapılmıştı. Eğitim faaliyetlerini daha sağlıklı koşullarda yerine getirmek üzere yeni okullar açılmış, öğretmenlerin sayısı artırılmış, okuma odaları ve umumi kütüphaneler açılmıştı. Kendini gösteren müstesna kabiliyetler yetenekleri doğrultusunda yabancı ülkelere eğitim almak üzere gönderilmişti. Bütün bunlar Atatürk’ün ve cumhuriyetin birer eseri idi. Bu konuşmayı takiben bu kez de Gazi Paşa İlkokulu Başöğretmeni Hidayet İmren kürsüye çıkarak “Türkiye’nin İktisadi Vaziyeti” başlıklı bir konuşma yapmıştı. İmren, hitabında Anadolu’da meşrutiyetten cumhuriyet dönemine uzanan iktisadi süreci tahlil etmişti. Bir milletin iktisadi politikasının olabilmesi için öncelikle iktisadi istiklaline sahip olması gerektiğini dile getirmişti. Millî iktisat politikasının olmadığı Osmanlı döneminde Türkiye’nin kapitalist ülkeler tarafından istismar edilen açık bir pazar durumunda olduğunu vurgulamıştı. Bununla birlikte Türkiye, Lozan’da iktisadi anlamda da istiklalini kurtarmasını bilmişti. Türkiye, en ufak ihtiyaç maddelerinin bile ülke dışından tedarik edildiği bir ülkeden sanayisi kuvvetli, fabrikaları işleyen, bankacılık sektörü gelişim gösteren bir ülkeye dönüşmüştü. İmren, cumhuriyet döneminde ağırlık verilen millî iktisat anlayışının ülkenin gelişmesinde başlıca etken olduğunu vurgulayarak sözlerini tamamlamıştı.¹¹⁰

Bayram münasebetiyle Bolu Belediye Reisi Reşat Aker Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e çektiği tebrik telgrafında: “Yüce milletimize yakışan ve büyük varlığınızla kurulan cumhuriyet idaremizin 15. yıl dönümünü derin bir alâka ve coşkunlukla kutlulayan Bolu halkının minnet ve şükran hisleriyle iç bağlılıklarını ve en büyük sevgi ve saygılarını mutlu ellerinizden öperek arz ederim.” şeklinde bir ifadeye bulunmuştu. Benzer yönde kutlama mesajları Başvekil Celâl Bayar’a, TBMM Reisi Mustafa Abdulhalik Renda’ya Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya’ya da iletilmişti. Bu kutlama telgraflarına cevap olmak üzere Celal Bayar’dan: “Cumhuriyetimizin 15. Yıl dönümü vesilesiyle vuku bulan tebriklerinize teşekkür eder, büyük millî bayramımızın size de aziz milletimiz için refah ve saadetle dolu olmasını dilerim.” şeklinde bir mesaj alınmıştı. Şükrü Kaya ise: “Türk İnkılabı ve istiklâlinin ve bütün başarıların yaratıcısı Büyük Şef’in yüksek idaresi altında birbiri ardı sıra 15 yıllık sulh, inşa, hamle ve refah devresini

¹⁰⁷ “Bolu Cumhuriyetin 15. Yılından”, *Bolu*, S.1171, 3 Teşrin-i Sâni 1938, s.1.

¹⁰⁸ “Atatürk’ten Orduya Selam”, *Bolu*, S.1171, 3 Teşrin-i Sâni 1938, s.1.

¹⁰⁹ Mediha Varlık, “15 inci Yılda Duygular”, *Bolu*, S.1171, 3 Teşrin-i Sâni 1938, s.1-2.

¹¹⁰ CDA, 490.1.0.0.982.808.3-5.

idrak eden büyük Türk milletinin lâyık olduğu ve yarattığı Cumhuriyet Bayramı'nı candan kutlular, sevgiler sunarım.” şeklinde bir cevap vermişti.¹¹¹

Sonuç

Mondros Mütarekesi sonrasında İtilaf kuvvetlerinin işgaline uğrayan Anadolu'da hem işgalcilerle hem de bunları sükûnetle karşılayarak Millî Mücadele karşıtı ayaklanmalar çıkaran Osmanlı idaresi ile karşı karşıya gelen Bolu halkı istiklal ve cumhuriyetin kıymetini en iyi idrak eden yurttaşlar arasında yer almıştır. Cumhuriyetin 29 Ekim 1923'te ilanının hemen ardından bütün Anadolu'da olduğu gibi Bolu'da da başlayan kutlamalar Atatürk döneminde her geçen yıl daha da artan bir coşku ve heyecan ile devam etmiştir. Atatürk'ün cumhuriyete ve cumhuriyet bayramlarına verdiği önem bütün ülke gibi Bolu'da da kutlama programlarını daha anlamlı hâle getirmiştir. Bu nedenle kutlama etkinliklerinin kapsamı Bolu'da da her geçen yıl biraz daha genişletilmiştir.

Cumhuriyet; halkçılık anlayışının ortaya çıkardığı bir idare şekli olduğundan bayram kutlamalarına her kesimden ve her yaştan Bolu halkının geniş çaplı katılımı söz konusu olmuştur. Bolu'da icra edilen kutlamalar ülke sathında icra edilen geniş çaplı programın bir örneğini teşkil etmekle birlikte Bolu'ya özgü kültürel etkinlikler de dikkat çekmiştir. Bu bağlamda resmî kabul, resmî geçit, fener alayı ve balo gibi klasik kutlama programlarının dışında yerel oyunlar oynanmış, yöresel türküler söylenmiş, temsiller icra edilmiş, spor karşılaşmaları düzenlenmiş, söylevler irat edilmiş, konferanslar verilmiş, şiirler okunmuş, ihtiyacı olanlar için yardım kampanyaları düzenlenmiştir. Şehir merkezi ve ilçeler taklarla, bayraklarla, çiçeklerle, vecizelerle süslenmiş ve geceleri de aydınlatılmıştır. Bayram kutlamalarında millî duygu ve düşünceler etkinliklere ciddi bir şekilde yansımıştır. Buna karşılık devlet idaresini ve halkı etkileyen iç ve dış siyasi olayların Bolu'da Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında çok da konu edilmediği dikkat çekmektedir. Bayram münasebetiyle irat edilen nutuklarda, verilen konferanslarda, söylenen şiirlerde ve oynanan temsillerde daha çok Osmanlı Devleti'nin çözülüş ve yıkılış dönemi ile Cumhuriyet döneminin ilerici inkılap hamlelerinin kıyaslandığı görülmektedir. Bu münasebetle cumhuriyet rejiminin önemi ve ülkeye kazandırdıkları sıklıkla dile getirilmiştir. Yine Millî Mücadele döneminde işgale uğrayan harap ve bitap durumdaki Anadolu topraklarında üstün kabiliyeti, iradesi ve teşkilatlanma hususundaki becerisi ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk bu sürecin en önemli aktörü olarak kutlamalarda ön plana çıkmıştır. Onun tarihsel bir kişilik olarak hâlihazırda ülke idaresinde ve halkın içinde olması bütün ülkede olduğu gibi Bolu'da da kutlamaları daha anlamlı kılmıştır. Bu suretle Atatürk saygı ve hürmetle anılmış ve halkın kendisine minnet duyguları ifade edilmiştir.

Cumhuriyet döneminin muhasebesinin yapıldığı 10. ve 15. yıl dönümleri tüm ülkede olduğu gibi Bolu'da da özel etkinliklerle kutlanmıştır. Cumhuriyet döneminde siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda kaydedilen gelişmeler ve kalkınma hamleleri bu yıl dönümü kutlamalarında birer panorama şeklinde halka yansıtılmaya çalışılmıştır. Devletin bu süreçte yeni rejimin halka mâl edilmesi ve meşruiyetinin ortaya konulması hususundaki gayretleri önem arz etmektedir. Bu bağlamda cumhuriyet rejiminin kuvveti, başarıları ve ayakta kalma kudreti ciddi bir şekilde işlenmiştir. Tek partili bu dönemde CHP Bolu Vilayet Teşkilatı ile halkevleri kutlama faaliyetlerinde kurumsal olarak ön planda olmuştur. Bu münasebetle halkın rejime ve inkılabına olduğu kadar CHP'ye bağlılığı hususu da sıklıkla işlenmiştir.

¹¹¹ “Tebrik Telgrafları”, *Bolu*, S.1171, 3 Teşrin-i Sâni 1938, s. 2.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CDA):

CDA, 490.1.0.0.982.808.192-194

CDA, 490.01.11.56.57.1

CDA, 490.1.0.0.1142.7.2

CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.11

CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.17-19

CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.22-23

CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.24-25

CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.26-27

CDA, 490.1.0.0.1142.7.2.31,34

CDA, 490.1.0.0.982.808. 103-116

CDA, 490.1.0.0.982.808.116-131

CDA, 490.1.0.0.982.808.154-156

CDA, 490.1.0.0.982.808.3-5

CDA, 490.1.0.0.982.808.63, 80

Mudurnulular Dijital Kent Arşivi (MDKA):

MDKA, 29.10.1924, Envanter No: AIB_Cn_0930

MDKA, 29.10.1924, Envanter No: AIB_Cn_0933

MDKA, 29.10.1926, Envanter No: AIB_Cn_0462

MDKA, 31.10.1926, Envanter No: AIB_Cn_0749

MDKA, 29.10.1927, Envanter No: AIB_Cn_0716

MDKA, 29.10.1932, Envanter No: AIB_Cn_0902

MDKA, 29.10.1933, Envanter No: AIB_Cn_0319

MDKA, 29.10.1933, Envanter No: AIB_Cn_0845

MDKA, 29.10.1935, Envanter No: AIB_Cn_0731

MDKA, 29.10.1935, Envanter No: AIB_Kb_0003

Resmî Yayınlar

“Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlulama Kanunu”, *Resmî Gazete*, 26 Haziran 1933, Kanun No.2305, Kabul Tarihi.11.5.1933, S.2437.

“Cumhuriyetin İlanına Müsadif 29 Teşrinievvel Gününün Millî Bayram Addi Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 23.04.1341, No: 96, Kabul Tarihi: 19.04.1341, Kanun No:968.

“Cumhuriyetin İlanına Müsadif 29 Teşrinievvel Gününün Millî Bayram Addi Hakkında (1/616) Numaralı Kanun Lâyihası ve Kanunu Esasi Encümeni Mazbatası”, *TBMM ZC*, C.1, İçtima Senesi II, Devre II, 19.4.1341, 106. İçtima.

“Cumhuriyetin Tarih-i İlanı Olan 29 Teşrinievvel Yevm-i Mezkûr Zevalinde 101 Pare Top Endahtı Suretiyle ve Merasim-i Mahsusası ile Tesidi Hakkında Kararname”, *Düstur*, 3. Tertip, C.5, 26 Teşrinievvel 1340.

“Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 1 Haziran 1935, S.3017, Kanun No:2739, Kabul Tarihi: 27/5/1935.

Telif-Tetkik Eserler

1935 Cumhuriyet Yılı Dönümü Kutlama Öğreneği, İstanbul, 1935.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk (1919-1927)*, AKDİTYK Yayınları, Ankara 1997.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I-III, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997.

BOLAT, Bengül Salman, *Millî Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012.

Cumhuriyetin 15. Yılında Bolu, Devlet Basımevi, İstanbul 1938.

ÇEVİK, Zeki, *Millî Mücadele'de Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkası'na Geçiş (1918-1923)*, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.

ERTAN, Temuçin Faik ve Diğerleri, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2011.

EVCİN, Erol, *Birinci Dünya Savaşından Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Birakanlar)*, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.

ÖZKAYA, Yücel, *Türk İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi*, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayını, Ankara 1981.

SELEK, Sabahattin, *Anadolu İhtilali*, C.I, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2000.

TUNÇAY, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010.

Türk İstiklâl Harbi, İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921), C.VI, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları Seri No:1, Ankara 1974.

YALÇIN, Durmuş ve Diğerleri, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

YALÇIN, E. Semih ve Diğerleri, *Türk İnkılâp Tarihi ve Diğerleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2003.

Sürelî Yayınlar ve Makaleler

AÇIKALIN, Şinasi, “29 Birinci Teşrin En Büyük Bayram”, *Bolu*, S.1019, 24 Birinci Teşrin 1935, s.1.

AKBAYRAK, Hasan, “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Millî Bayramlar”, *Tarih ve Toplum*, S.43, Temmuz 1987, s.31-38.

“Atatürk'ten Orduya Selam”, *Bolu*, S.1171, 3 Teşrin-i Sâni 1938, s.1.

“Balo”, *Bolu*, S.1069, 5 İkinci Teşrin 1936, s.1-2.

“Bolu”, *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s.4.

“Bolu CHP Başkanlığına”, *Bolu*, S.1020, 7 İkinci Teşrin 1935, s.4.

“Bolu Cumhuriyetin 15. Yılından”, *Bolu*, S.1171, 3 Teşrin-i Sâni 1938, s.1.

- “Bolu’da Bayındırlık ve Kalkınma İşleri”, *Ulus*, 8 İlk Teşrin 1936, s.2.
- “Bolu’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları Süresince Halkı Eğlendiren Millî Davul Takımı”, *Belediyeler Dergisi*, S.28, İkinci Teşrin-İlk Kânûn 1937, s.57.
- “Bolu’da Cumhuriyet Bayramı’na Hazırlık”, *Ulus*, 23 İlk Teşrin 1935, s.4.
- “Bolu’da Cumhuriyetin 13. Yıl Dönümünde Şehitliğe Çelenk Koyma Merasimi”, *Belediyeler Dergisi*, S.28, İkinci Teşrin-İlk Kânûn 1937, s.56.
- “Bolu’da Cumhuriyetin 15. Yıl Dönümü Kutlamaları”, *Bolu*, S.1171, 3 Teşrin-i Sâni 1938, s.1.
- “Bolu’da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4417, 4 İkinci Teşrin 1933, s.4.
- “Büyük Bayram Yurdda Nasıl Kutlandı”, *Ulus*, 31 İlk Teşrin 1935, s.3-5.
- “Büyük Bayram”, *Bolu*, S.1119, 28 Teşrin-i Evvel 1937, s.1-2.
- “Büyük Gazimize Tebrik ve Tazim Telgrafları”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1909, 31 Teşrin-i Evvel 1926, s.4.
- “Büyük Şef’in Nutkundan Parçalar”, *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s.1.
- “Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları”, *Bolu*, S.1017, 10 Birinci teşrin 1935, s.1.
- “Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları”, *Bolu*, S.1118, 21 Teşrin-i Evvel 1937, s.1.
- “Cumhuriyet Bayramı Şerefine Balo”, *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s.3.
- “Cumhuriyet Bayramı”, *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s.2.
- “Cumhuriyet Bayramı”, *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s.4.
- “Cumhuriyet Bayramı’nda Süslenen Posta ve Telgraf Binası”, *Bolu*, S.1020, 7 İkinci Teşrin 1935, s.3.
- “Cumhuriyet Bayramı’nı Kutlama Programı”, *Bolu*, S.1065, 1 Birinci Teşrin 1936, s.1.
- “Cumhuriyet Bayramının Ulvi Tezahüratı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1566, 30 Ekim 1340, s.1.
- “Cumhuriyet Tamimi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 30 Teşrin-i Evvel 1339, s.3.
- “Cumhuriyetimizi ve Reisi cumhurumuzu Tebrik”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.963, 9 Teşrin-i Sâni 1339, s.1.
- “Cumhuriyetimizi ve Reiscumhurumuzu Tebrik”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.965, 12 Teşrin-i Sâni 1339, s.1.
- “Cumhuriyetin 12. Yıl Dönümü Bolu’da Nasıl Geçti”, *Bolu*, S.1020, 7. İkinci Teşrin 1935, s.1-2.
- “Cumhuriyetin 12. Yıl Dönümü Kutlulama Programı”, *Bolu*, S.1019, 24 Birinci Teşrin 1935, s.3.
- “Cumhuriyetin İlamı Devr-i Senevisi”, *Cumhuriyet*, S.173, 31 Teşrin-i Evvel 1340, s.1-2, 4.
- “Çocuk Esirgeme Kurumu ve Uray Elli Talebeyi Giydireyor”, *Bolu*, S.1067, 22 Birinci Teşrin 1936, s.1.
- “Dünkü Fırka İçtimanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1269, 11 Teşrin-i Sâni 1340, s.1.
- “Düzce Ulusevi Yazganı Baha Bey’in Aydışı”, *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s.4.
- “Düzce’de Cumhuriyet Bayramı”, *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s.2.
- “Düzce’de”, *Cumhuriyet*, S.3411, 3 Teşrin-i Sâni 1933, s.6.
- “Emin Bey’in Nutku”, *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s.3.

- EREN, Emin, "Cumhuriyet Bayramı'na Bir Tuhfe", *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s.7.
- "Fırka Reisi Akif Bey'in Nutku", *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s.5.
- "Gazi'ye", *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s.3.
- "Gazimize Tebrikler", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1910, 1 Teşrin-i Sâni 1926, s.4.
- "Göynük'te", *Bolu*, S.1020, 7 İkinci Teşrin 1935, s.3.
- "Göynük'te", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.2983, 31 Teşrin-i Evvel 1929, s.6.
- "Göynük'te", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4416, 3 İkinci Teşrin 1933, s.3.
- "Göynük'te", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4418, 5 İkinci Teşrin 1933, s.2.
- "H. Avni Bey'in Hitabesi", *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s.4.
- "Halk Kürsüsünde", *Bolu*, S.1020, 7. İkinci Teşrin 1935, s.2.
- "Halkevinin Balosu", *Bolu*, S.1020, 7 İkinci Teşrin 1935, s.2.
- "Halkevi Başkanının Parti Önündeki Söylevi", *Bolu*, S.1069, 5 Teşrin-i Sâni 1936, s.3.
- "Halkımız ve Cumhuriyet", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1262, 3 Teşrin-i Sâni 1340, s.3.
- "Halkımız ve Cumhuriyet", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.1263, 4 Teşrin-i Sâni 1340, s.2.
- "İlimizde Cumhuriyet Bayramı Parlak Bir surette Kutlandı", *Bolu*, S.1069, 5 Teşrin-i Sâni 1936, s.3.
- "Kazalarda ve Köylerde Cumhuriyet Bayramı", *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s.3.
- "Köylerde Bayram", *Bolu*, S.1020, 7. İkinci Teşrin 1935, s.2.
- "Kutlama Telgrafları", *Bolu*, S.1069, 5 İkinci Teşrin 1936, s.1.
- "Merasim", *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s.2.
- "Miniminiler: Eski Elbiselerinizi Kardeşlerinize Veriniz", *Bolu*, S.1067, 22 Birinci Teşrin 1936, s.1.
- "Mudurnu'da Cumhuriyet Bayramı", *Bolu*, S.1029, 5 İkinci Teşrin 1936, s.3-4.
- "Mudurnu'da Cumhuriyet Bayramı", *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s.2.
- "Mudurnu'da", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.4417, 4 İkinci Teşrin 1933, s.4.
- OMAY, Nebahat, "Yurttaşlarım", *Bolu*, S.1020, 7. İkinci Teşrin 1935, s.2.
- "Orta Mektep Talebesinden Namık'ın Hitabesi", *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s.4.
- ÖZBAKIR, İ., "Genç Cumhuriyetin Sayın Gencine", *Bolu*, S.1020, 7 İkinci Teşrin 1935, s.1.
- "Reis-i Cumhuriyetimizi Tebrik İçin", *Hâkimiyet-i Milliye*, S.961, 7 Teşrin-i Sâni 1339, s.2.
- "Saadet Hanım'ın Hitabesi", *Bolu*, S.970, 1 İkinci Teşrin 1934, s.3.
- ŞAHİNGÖZ, Mehmet, "Osmanlı'dan Millî Mücadele'ye İstiklâl-i Osmanî Günü Kutlamaları", *Osmanlı*, Ankara, 1999, s.194-201.
- "Tebrik Telgrafları", *Bolu*, S.1119, 4 Teşrin-i Sâni 1937, s.3.
- "Telgraflar", *Bolu*, S.822, Teşrin-i Sâni 1931, s.5.
- "Türk Cumhuriyeti'nin Yıl Dönümü", *İkdam*, S.9905, 31 Teşrin-i Evvel 1340, s.2.

- “Ulus Bayramını Kutlarken Komployu da Tel’in Ediyor”, *Ulus*, 3 Son Teşrin 1935, s.2.
VARLIK, Mediha, “15 inci Yılda Duygular”, *Bolu*, S.1171, 3 Teşrin-i Sâni 1938, s.1-2.
YILMAZER, Esat, “En Büyük Bayramımız”, *Bolu*, S.1068, 29. Birinci Teşrin 1936, s.1.

Summary

The republican regime, based on the unconditional dominance of the people in the state administration, could be declared in Turkey as a result of a grueling process. The Young Turks and then the Unionists tried to find a solution by paving the way for the democratization movements in the country against the sultanate and the oligarchy that rose around it, which was far from making effective moves to stop the rapid disintegration and collapse process in the Ottoman Empire in the 19th century. In this context, the constitutionalism declared in 1876 within the framework of the "Kanun-ı Esasi" prepared under the leadership of Mithat Pasha was an important development on the path of democracy. On the other hand, due to internal and external political and military developments, the democratization movement in the Ottoman State continued with some interruptions. For example, with the effect of the problems created by the 93 War, Abdülhamit II closed the Parliament in 1878 and suspended the Kanun-ı Esasi. The proclamation of constitutionalism for the second time in 1908 another important stage of the democratization process in state administration. During the First World War, the Ottoman State entered into a life and death war under the administration of the Union and Progress, and meeting the military needs, which are vital for the future of the country, became a priority. Ultimately, the war ended with the Armistice of Mudros for the Ottoman State. On the other hand, the occupation movements initiated by the Allied Powers in Anatolia in the following period created a great indignation on the Turkish nation. In this period, when the Unionists withdrew from the government, the Ottoman Palace and the government calmly welcomed the occupations, and moreover, the attitude that undermined the National Struggle movement that started in Anatolia in the face of this situation clearly revealed the need for a new regime in the country. The leader of the National Struggle, Gazi Mustafa Kemal Pasha, deduced from his extensive knowledge of history and from the bitter experiences of the state and the nation in the last centuries that the administration, which is suitable for the character of the Turkish nation, is a republic. Within the framework of these developments, the most effective blow against the Ottoman administration, which had difficulty in accepting even the Constitutional Monarchy, was the proclamation of the republican regime on 29 October 1923. Under the leadership of Gazi Mustafa Kemal, the Turkish nation gave the necessary historical response to the occupying Allies and the Ottoman administration, which calmly welcomed these occupations. The republican regime was basically a symbol of the liberation of the country from the occupation and the rule of the tyrants. It meant that the people themselves took over the administration. In this way, Gazi Mustafa Kemal Pasha untied the shackles of the Turkish nation. By creating the opportunity for him to determine his own destiny, he had prepared a suitable ground for building a prosperous country. For all these reasons, the proclamation of the republic received great support from the public, was welcomed with joy and aroused satisfaction.

In connection with this study, Republic Day celebrations held in Bolu center and Düzce, Gerede, Mudurnu and Göynük districts during the Atatürk period (1923-1938) were examined with original information and documents. Undoubtedly, these events held in Bolu city center and its districts were part of the official celebration program throughout the country. For this reason, we can say that although they present a similar and repetitive image, the events in Bolu attract attention with their unique aspects, as in every city. In this context, within the scope of the study, each celebration year in Bolu has been discussed in detail. The people of Bolu; administrative and military personnel, young and old, women, men, students, teachers, shopkeepers and civil servants took part in these activities. Republic Day was celebrated in Bolu with greater enthusiasm and excitement every year. On this occasion, the people of Bolu expressed their loyalty to the President of the Republic, Gazi Mustafa Kemal, for the liberation and establishment of the country, and their trust in the republican regime for the future of the state. It is also possible to obtain information about the administrative, economic, military, social and cultural situation in the city within the framework of the preparations and practices for the events. In the study, the Republic Day celebrations, which are important for Turkey and the Turkish nation, as a national motivation source, were looked at from a city in Anatolia and tried to reflect the perspective of the people about the new regime and what this regime brought.

